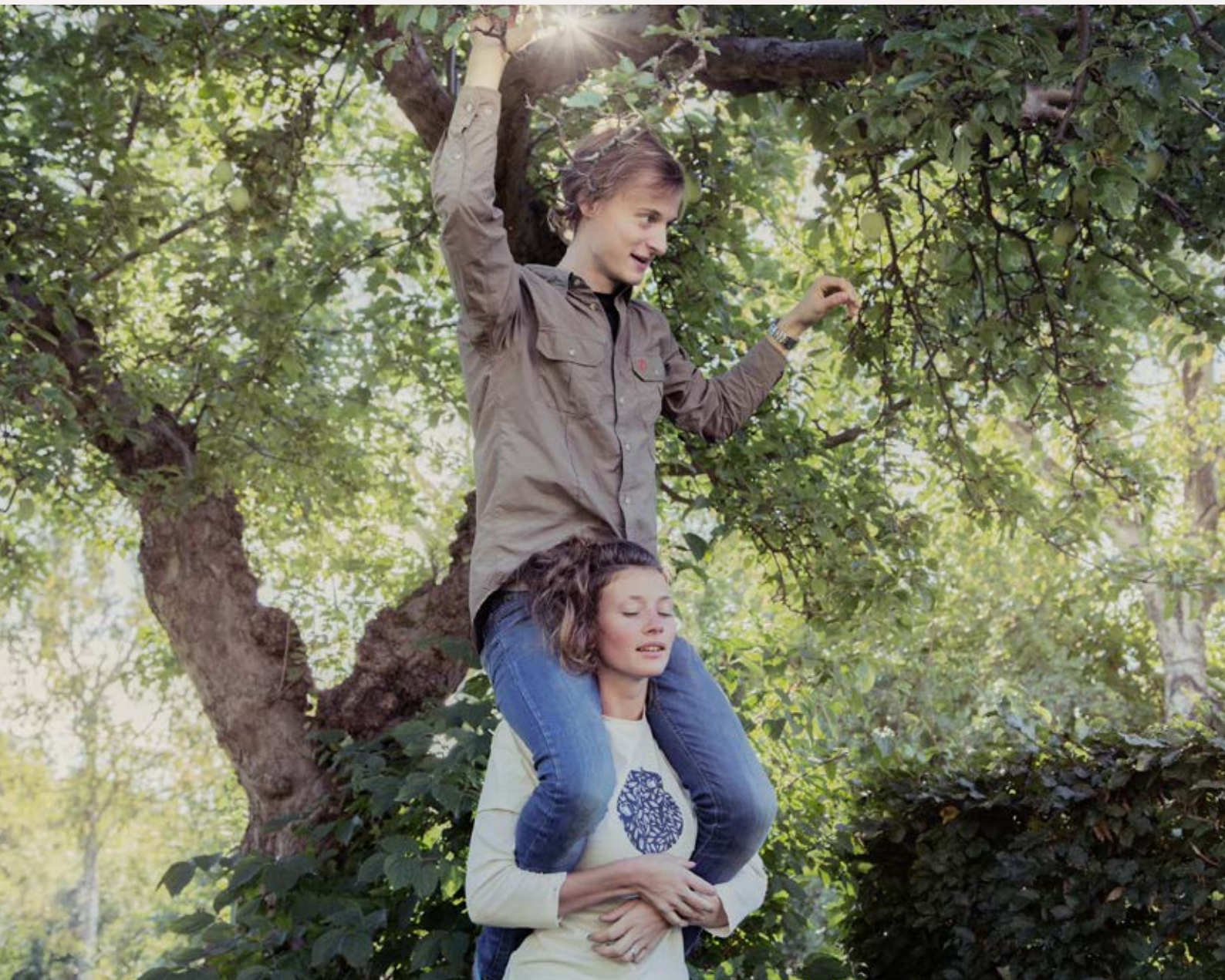

Pengevirke

Tidsskrift for ny bankkultur Nr. 1 | 2022

Tema: **Mangfold**

Innenforskap ♦ naturbevissthet ♦ økologisk økonomi

 Cultura
Bank

La mangfoldet blomstre!

 JANNIKE ØSTERVOLD

Ordet «mangfold» vekker en mengde assosiasjoner hos meg om noe fargerikt, spennende, kreativt og livskraftig. Da vi inviterte leserne våre til å bidra med stoff til et temanummer om mangfold, strømmet det inn med flotte bidrag, og mange har fått plass i denne utgaven av Pengevirke.

Katrine Spilling reflekterer over hvor viktig det er å få lov til å være den man er, og hvor smertefullt det er for dem som møter barrierer som begrenser deres utvikling, mens Frode Wendelboe forteller om prosjekter som sikter mot å skape «innenforskap» for mennesker som trenger tilrettelagte bo- eller arbeidsforhold. Eystein Fredrik Husebye inspirerer til lesing av bøker med tanker om natur og bevissthet, og Tone Knudsens prosadikt reflekterer over hvordan det hele henger sammen – mennesker, planter, dyr og jorden selv. Stiftelsen Nyt bidrar med en tekst om hvordan seksualitetens kraft kan gi energi og glede og er en av nøklene til et bærekraftig liv.

I det uoversiktlige mangfoldet av tekstiler med ulike egenskaper er det likevel ikke noe som kan

måle seg med rene naturmaterialer, skriver Anne Cecilie Rinde om i sin artikkel.

Pengevirke utgis av Cultura Bank, som fyller 25 år i år. Cultura Bank representerer økt mangfold i norsk bankverden og eksisterer takket være pionerene som fra midten av 1980-tallet sto på for å skape en ny og annerledes bankvirksomhet, der pengene ble styrt dit hvor de kunne skape livskvalitet og samfunnsverdier. På årets siste dag i 2021 ble en av disse pionerene, Cultura Banks første banksjef, Svein Berglund bisatt. Vi bringer en tekst om hans liv og arbeid til hans minne.

Vi sender ut en giroblankett med årets første nummer av Pengevirke, og takker på forhånd for bidrag til å dekke kostnadene med å produsere bladet.

Alternativt kan du sende bidrag til Pengevirke med VIPPS til #531405.

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier, og for det andre åpenhet – innskyterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna. Cultura Bank har en balanse på ca. 1,4 milliarder kroner. Det er 18 medarbeidere på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet. Cultura Bank er medlem av Global Alliance for Banking on Values.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass, N-0130 Oslo
Besøksadresse: Holbergs gate 1, 0166 Oslo
Tlf. +47 22 99 51 99, cultura@cultura.no, www.cultura.no

PENGESVIRKE 1/2022

ISSN 1399-7734/

Online: ISSN 1901-2020

Utgis avCultura Bank
www.cultura.no**Redaksjon**Arne Øgaard (redaktør), aroegaa@online.no
Jannike Østervold, joe@cultura.no**Layout**

Martin Helbo – martinhelbo.com

Opplag

3 750

Bladet utgis 4 ganger i året.

Neste gang juni 2022.

FristBidrag til neste utgave kan sendes til
Pengevirke senest 18. april 2022**Tema neste nummer**

Endring

TrykkPapirutgaven av Pengevirke produseres
av Døigen AS på svanemerket trykkeri i
Norge. Papiret er godkjent for Svanemer-
ket, EU-Ecolabel og det er både FSC-ser-
tifisert og PEFC-sertifisert samt ISO14001.
Trykkes i LED/UV-teknologi som er bedre
for miljøet og er energibesparende.**Forside**Hovedperson og omsorgsmedarbeider
på epleslang i naboens hage på Lidingö,
Stockholm. Foto: *Sofie Olsen*. (se også
artikkel på s. 8)Holdninger og synspunkter som kommer
til uttrykk i de enkelte artikler og innlegg
er forfatterne selv ansvarlige for. De er
dermed ikke nødvendigvis uttrykk for
redaksjonens synspunkter.

Bidrag til Pengevirke honoreres normalt ikke.

Abonnement på PengevirkePengevirke finnes både på papir og i
elektronisk utgave. Bestill Pengevirke i
elektronisk versjon på [www.cultura.no/](http://www.cultura.no/pengevirke/abonnement)
pengevirke/abonnement.For bestilling eller avbestilling
av papirutgaven, send e-post til
cultura@cultura.no.Frivillig abonnementsavgift kan innbetales
til konto 1254.01.00177 eller med VIPPS til
#531405 (Pengevirke).

4

7

13

22

Innhold

Mangfoldets rom	4
Ugress	7
Innenforskap i meningsfulle sammenhenger	8
Er naturen bevisst? Hva vet vi egentlig?	10
Vi har ikke arvet jorden av våre foreldre. Vi låner den av våre barn.	12
Mangfold, sex og nytelse	13
Smånytt	14
Klesindustriens kirkegård	16
Nytt fra Cultura Bank	18
Culturas første banksjef har forlatt oss	22
Prosjekter som har fått støtte fra Cultura Gavefond i 2021	24
Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar: Hazel Henderson	26
Økologisk økonomi kommer som programfag på videregående skole	28
Aktuelle bøker	29
Kommentar: Ta vare på naturen!	34

*Aurora verksted har flere verksteder.
Dette er en arbeidstaker i arbeidsprosess
ved deres keramiske avdeling.
Fotograf: Camilla Reinfell v/Aurora verksted SA*

Mangfoldets rom

✍ KATRINE SPILLING – KATRINE.U.SPILLING@GMAIL.COM

Når alle slags hjerner, alle slags kropper og all slags kunnskap kommer sammen, slår mangfoldet rot.

Før pleide jeg å dra til Grønland for å handle gresskar. Gresskaret jeg så etter var ferskenfarget, langt og rundt, en slags forstørret pæreform, som jeg da ikke fant andre steder i Oslo.

NÅR VI IKKE FÅR VÆRE DEN VI ER

Mangfold eller mangel på mangfold eksisterer i alle samfunnslag. Vi finner det i kommunikasjonen vår, i utvalget i butikken, på arbeidsplassen, i bybildet vårt m.m. Mangfold er relasjonelt, en gjensidig prosess der det handler om å gi og å få tilgang til elementer av samfunnet, hvor vi prøver å speile noe i oss selv – og noe i andre.

Mangfold er å være synlig og fylle

seg selv helt, som Inger Hagerup skrev i diktet Mauren. Å bli møtt av seg selv, andre og verden for det en er. Hvilke konsekvenser oppstår når vi ikke får tilgang eller ikke blir møtt for den vi er? Hva om gresskaret er en jobb, en utdanning eller noe så grunnleggende som å ha muligheten til å gå på toalettet i et galleri?

Å TILNÆRME OSS DET VI IKKE HAR EGEN ERFARING MED

Avvisning er verdifullt, men destruktivt når den skader det egalitære verdisyn. Simone Weil mente at objektifisering av mennesker er basen for vold. Mangfoldets barrierer er virkelige, og vonde for de som møter dem. Å ha tilgang er et privilegium som de som innehar den selvsamme tilgangen ikke nødvendigvis ser, fordi livet deres fortsetter uavbrutt. En slik posisjon kan utfordre mangfol-

dets omfang, da det å inneha en slik plass kan bidra til usynliggjøring av andres historier og behov.

Historier, tradisjoner og personlige kontekster sier noe om hvor vi selv befinner oss i samfunnets puslespill. Dette er komplekst, fordi hvordan ser vi det vi ikke ser eller opplever i eget liv? Og hvilken betydning kan personlig tolkning ha for hvor vi opplever at vi er i puslespillet?

Forfatteren Leslie Jamison stiller følgende spørsmål i boken sin, *Empathy Exams*; «How do we inhabit someone's pain without inhabiting their particular understanding of that pain?». Spørsmålet hennes er vinklet mot smerte, men skjult mellom linjene er det universelle, nemlig hvordan kan vi tilnærme oss det vi ikke nødvendigvis har erfaring med eller har grunnlag til å forstå i oss selv eller i andre?

BALANSE

Ufleksible barrierer begrenser utvikling. Samtidig kan frihet kun eksistere gjennom avgrensning. I motsetning til Ole Brumm som vil ha begge deler; kondensert melk og honning samtidig, kan vi mange ganger ikke få honning og kondensert melk på samme tid; for eksempel kan mangfoldsfremmende valg innebære begrensning på det kjente som tar plass i individuelle liv og i samfunnet. For å bevare form og balanse er grenser nødvendig, fordi det skaper tåleevne og autonomi i utvikling.

Men når grenser representerer systemer som bremser likestilling og som devaluerer menneskeverd, ekskluderer perspektiver og verden blir firkanter. Da handler det ikke om å ivareta balanse. Slik jeg ser det handler det da om en begrenset evne til å se, en form for ignoranse eller i verste fall om grådighet og avvísning av det som er levende.

KATEGORISERING FOR ØKT KOMFORT

Spørsmålet blir da, hvor går en sunn grense? Det er en illusjon at det en opplever som det gode kan eksistere i et vakuum, motsetninger eksisterer ofte sammen, natten eksisterer i samspill med dagen og så videre, de tydeliggjør hverandre og trenger hverandre, men dagen kan for et individ være natten, og noe annet for et annet individ. Bevisstgjøring skjer i brytningspunktet, der noe snur, i soloppgangen og solnedgangen.

Mangfold oppstår i rom som fremmer læring. Dette rommet kan krympe ved å anvende kategorisering for å gjøre noe eller noen mer lik en selv, ens tolkning eller historier. En tendens som kan fremme komfort.

LAR ÅPENHET OG ANSVARLIGHET SEG KOMBINERE?

På den andre siden av skalaen kan rommet utvides ved å praktisere aksept og åpenhet. I læringens gjensidige prosess vil jeg si at åpenhet er et fundament for å bedre omfavne det ukjente slik at vi kan utvide oss selv og verden.

Men å praktisere et lære-mindset, å være nybegynner er ikke nødvendigvis kompatibelt med dagens prestasjonsfokus, samtidig kan det ukjente for noen for eksempel være en kilde til trygghet og for andre en kilde til kreativitet.

Filosofen Lyotard beskriver hvordan åpenheten til et barn ikke så lett kan

Mangfoldets barrierer er virkelige, og vonde for de som møter dem.

kombineres med samfunnets dominerende strukturer. Strukturer som ofte er basert på prestasjon. Det kan bety at våre evner til å være oppfinnsomme og kreative ofte kun kan være tilstede i den grad de oppfattes som produktive.

Hvis dette stemmer, kan dermed spørsmål som er uklare eller som ikke har forutsigbare svar, avvises. Ifølge Lyotard validerer ikke et slikt system verdien av å feile eller å miste oversikt fordi åpenhet mot det ukjente er begrenset. Så hvordan kan vi ha åpenheten til et barn og samtidig praktisere ansvarligheten til en voksen?

VERDEN BYGGES IKKE MED KATEGORISERING

Aurora verksted SA er et eksempel på mangfold i praksis. På verkstedet arbeider mennesker med og uten funksjonsnedsettelse med designprosesser, håndverk og kunst, sammen, side om side. Verkstedet praktiserer menneskeverd, de ser evner og anerkjenner at arbeid og kropp er relasjonelt. For hva gjør en når samfunnet kategoriserer en til å ikke kunne delta i det ordinære arbeidslivet? Aksepterer man det, eller finner man en måte å konstruere sine egne rammer som rommer evner og muligheter som samfunnet enda ikke anerkjenner?

Kategoriseringer organiserer verdenen vår, men kategoriseringer bygger den ikke, det er det vi som gjør. Begrensninger er nyttige i den form at de kan aktivere handling ut av nødvendighet og slik bidra til innovasjon til å skape det som enda ikke eksisterer.

Som Aurora-verkstedet viser oss er det >

«Strikken» hos Aurora er verkstedet hvor arbeidstakere blant annet lager strikket metervare, som brukes videre av et annet verksted hos Aurora, kalt StudioRe, som arbeider med design og søm. I bakgrunnen henger de vakre knyteteppe, som selges i butikken deres «Respekt» på Majorstuen. Fotograf: Camilla Reinfiell v/Aurora verksted SA

når alle slags hjerner, alle slags kroppar og all slags kunnskap kommer sammen at mangfold slår rot.

MANGLER PROJISERES PÅ DE MEST SÅRBARE

Den industrielle revolusjonen utviklet uniformitet i arbeidskraft. Kroppshierarkiet som tidligere ble plantet i verden gjennom koloniseringen, ble forsterket. Henry Ford's introduksjon av samlebandet og automatisering sådde frøet til etableringen av standardisering som produksjonsmodell, som videre nærer favoriseringen av produkt og effektivitet fremfor menneskelige forskjeller og økologi.

Unyanserte tradisjoner som kan eksistere i standardiserte utforminger, kan utfordre mangfold, ved å ikke se evner og dermed viske ut potensiale. Og selv om samlebandet har gitt mennesket mye godt og samfunnet som regel alltid er i et slags kontinuerlig kalibreringsmodus, er avvisning en naturlig konsekvens av standardiserte rammer.

I mitt innledende eksempel om å ha tilgang til et toalett kan standardisering bety innskrenkning av fysisk bevegelse, emosjonell og mental kapasitet for de som samfunnet ikke imøtekommer slik de er. Slike strukturer projiserer da sine mangler over på sårbare mennesker.

PERSONLIGE HISTORIER – DELTE SKJEBNER

Filosofen Giorgio Agamben retter lyset mot standardiseringen og stiller spørsmålet «What is a human life if all its expressions or possibilities of expression are identical to regulations and rules? What happens if the rule is equivalent with life itself?»

Spørsmålet kan sees i forhold til våre eksterne strukturer, og også åpne opp for refleksjon over våre interne verdisystemer. Mangfold oppnås ved å imøtekomme og reflektere bredden av det relasjonelle og nyanserte i menneskeheten, for først da kan vi alle føle tilhørighet uavhengig av kultur, rase, kjønn, legning, funksjon osv. Ved å velge å synliggjøre og omfavne vår holistiske verden viser vi i praksis hva Barack Obama delte i sin tale «Yes we can» etter presidentvalget i 2008: «Our stories are singular, but our destiny is shared».

Nydelig keramikk i sommersol. Dette er fire av de mange fantastiske utfallene som springer ut av mangfold på Aurora verkstedet. Produktene til Aurora er tilgjengelig på nettsiden deres www.aurora-verksted.no og i butikken deres, «Respekt», på Majorstuen. Fotograf: Camilla Reinfiell v/ Aurora verksted SA

MANGFOLD ER LIKEVERD

Verdener møtes i mangfold og bygges i mangfold. Satish Kumar sin bok med tittel *You are, therefore I am* foreslår at vi blir til i møtet med hverandre. Vår individuelle persepsjon avgrenser og bevarer oss, den er også flyktig. Vi er alltid og aldri den samme, samtidig som den individuelle virkeligheten vi lever i farges av psyken vår.

Johan Gottfried Herder mente at enhver kultur har hva han kalte sitt eget senter av tyngdekraft. Han mente at hvis vi skal forsøke å forstå en kultur, trenger vi å anvende tilnærmingssåter som resonnerer med kulturen det er snakk om, for å la kulturen eksistere på sine egne termer.

En fisk har det bedre i vann enn på land, som regel. Likevel, på tross av kulturelle forskjeller streber vi mennesker ofte mot det universelle, som kjærlighet,

trygghet, aksept og frihet for å nevne noe. Hvordan kan kulturer eksistere godt sammen i hver sin egen tyngdekraft, i vår globaliserte verden? Hvordan kan vi utforske og omfavne det som ikke rommes, eller ikke rommes nok?

Mangfold er likeverd, på tvers av behov og forskjeller. Det er å leve side om side, ikke på avstand. Vi må gjøre det vi kan, for oss selv, og for hverandre og for det vi deler.

Hvorfor? Fordi ved å anerkjenne hva som er levende i hverandre kan tilsynelatende kolliderende verdier bløtgjøres, kompromisser kan møtes, og vi kan lære å være nær, mens vi bevarer våre ulike sentre av tyngdekraft. Sammen bygger vi mangfold, det hvis form vi enda ikke vet, men noe i retning av Kants uttalelse «Out of the crooked timber of humanity no straight thing was ever made».

Ugress

med ren, kortreist mat på bordet

✍️ UGRESS

Et møte mellom kokken og økobonden førte til etablering av en matbod på Vippa, og etter to sesongers vellykket drift satser Ugress nå på å utvide konseptet og åpner et eget serveringssted med kjøkken og bar på Torshov i Oslo. Åpningsdag: 1. april 2022.

KOKKEN OG ØKOBONDEN

Visjonen om Ugress begynte på Bergsmyrene gård våren 2019 da kokk og tidligere BINGN student Edvard Berg, nå daglig leder for Ugress, og arvtaker av gården bestemte seg for å samarbeide om å åpne et 'farm-to-table' spisested i Oslo. De ble enige om at bonden skulle være på gården og produsere råvarene, og kokken skulle være i byen og lage maten på kjøkkenet. Ønsket deres var å bruke kun økologisk og biodynamisk mat fra Bergsmyrene gård og fra andre

venner, for å skape en restaurant/cafe med fokus på kortreiste kvalitetsråvarer samtidig som man promoterer en mer bærekraftig og miljøbevisst matkultur.

SUKSESS MED ØKOLOGISKE BURGERE

Etter et hyggelig gårdsbesøk fra teamet på Vippa mathall fikk de muligheten til å åpne sin første matbod i storbyen, og med støtte fra Cultura Bank var drømmen i gang allerede i september 2019. De startet med supper og salater på menyen fordi gården hadde så mye godt å tilby av grønnsaker mot slutten av sesongen. Da vinteren nærmet seg og det ble slutt på mange av grønnsakene, la de til en 100 % økologisk burger laget helt fra bunnen av, med håndlagde 'farm fries' av biodynamiske poteter fra gården. Økologiske burgere og fries ble en stor suksess på Vippa, og til tross for en krevende tid med mange restriksjoner for utelivsbransjen vokste Ugress fort (som det ofte gjør) sommeren 2020 og 2021.

Økologisk burger – kanskje byens beste?

NYTT KONSEPT I NYE LOKALER

Etter to svært læringsrike år på Vippa har de klart å bevise at konseptet er levedyktig, og de har vært på utkikk etter egne lokaler. Med en ny medeier på laget, (klassekamerat av daglig leder fra Steinerskolen på Hovseter), Dylan Gorham, i rollen som barsjef og restaurantsjef, har de nå ny kompetanse og er klare til å utvide konseptet fra matbod til økologisk kjøkken og bar.

På nyåret 2022 fant de endelig det perfekte lokalet for det nye konseptet, og med støtte nok en gang fra Cultura Bank er Ugress-teamet i full sving med å få i stand sitt eget serveringssted på Torshov. Åpningen er satt til 1. april, da vil Edvard og Dylan stå klare til å tilby en hyggelig og innholdsrik mat- og drikkeopplevelse.

Vel møtt til alle!

✳ Ugress er kunde i Cultura Bank

Dylan og Edvard utenfor lokalet til Ugress. Åpningsdato: 1. april 2022

Innenforskap i meningsfulle sammenhenger

✍ FRODE WENDELBOE

Da Främjagruppen rundet ti års virksomhet i fjor, ønsket vi å oppdatere vår visjon og våre verdier. Vi gjorde derfor et omfattende kartleggingsarbeid for å finne ut hvem vi er nå. Vi intervjuet medarbeidere, hovedpersoner og saksbehandlere og fant flere fellesnevner, som vi arbeidet videre med. Målet var å definere oss selv; vår identitet. Den helt sentrale fellesnevneren var “innenforskap”.

En grunnleggende forutsetning for å føle at man hører til i en sammenheng eller et fellesskap er fornemmelsen av at man i utgangspunktet strekker til med det man har, med den man er. At man er “innafor” som menneske. Et utgangspunkt for mangfold er derfor at sammenhengen eller fellesskapet er tilrettelagt for å skape nettopp den følelsen, også for de som har et utgangspunkt som er annerledes i forhold til det store flertall som vi gjerne kaller for “normen”.

Til vår store glede fokuserer også Oslo by på inkludering! I byrådssak 194/19 *En psykt bra by - strategi for psykisk helse i Oslo* heter det innledningsvis:

Byrådets visjon er at Oslo skal bli en grønnere, varmere og mer skapende by med plass til alle. Innbyggerne skal, uavhengig av alder, ha mulighet til å leve frie og meningsfulle liv hvor de opplever tilhørighet, mestring og trygghet. Forutinntatte holdninger og stigmatisering skal utfordres og reduseres.

FREMJA'S NYE VISJON

Å være annerledes kan gjøre at vi føler oss utenfor. At vi må gjøre oss til for å passe inn, eller late som for å ha betydning. Vår oppgave er å ivareta alles ulikheter og skape et elastisk fellesskap der du er verdifull i deg selv. Gjennom å løfte hverandre og fremme hvert enkelt individ styrker vi følelsen av tilhørighet og innenforskap.

FREMJAS NYE VERDIER

- **VI LØFTER MENNESKER**
Individer med driv og stort hjerte er vår viktigste tilgang. Med frihet til å virkeliggjøre ideer og rom for en livslang læringsprosess, verner vi om vår felles vilje til å gjøre forskjell for andre.

- **VI FRIGJØR POTENSIAL**
Med arbeidsoppgaver som skaper verdi for omverdenen kommer stolthet, tilhørighet og mestringsopplevelse. Vi skaper en bedre tilværelse - både for oss selv og samfunnet.
- **VI UTFORDRER NORMER**
For å oppnå en ny standard innen helse og omsorg utfordrer vi oss selv og tør å søke nye arbeidsmåter – selv om det i begynnelsen virker uvant. Det sentrale er hva som er best for hvert enkelt menneske.
- **VI VISER BÆREKRAFTIG LEDERSKAP**
Gjennom å ligge et steg foran innen sosial og økologisk bærekraft vil vi inspirere andre til utvikling mot et bedre samfunn og en sunnere planet.

Hvordan kommer så vår identitet til uttrykk gjennom våre virksomheter?

I tillegg til våre 17 omsorgsboliger for til sammen 200 hovedpersoner i Norge og Sverige har vi flere virksomheter som har til formål å skape innenforskap i meningsfulle sammenhenger. Her følger noen eksempler:

Om Fremja

Fremja AS er et sosialterapeutisk initiativ i Oslo-regionen for personer med funksjonsnedsettelse, psykiske lidelser og barn og ungdom i barnevernet. Fremja AS er en videreføring av flere års virksomhet i Stockholm og omegn under navnet Främja AB. I helse- og sosialfaglig sammenheng er det vanlig å benytte begrepet «bruker» om den som mottar støtte og bistand. Vi anser at begrepet «hovedperson» er naturlig, da det er personen som er vårt eksistensgrunnlag. Alt vi gjør har utgangspunkt i den som mottar tjenester fra oss. Dermed blir vedkommende hovedpersonen i vårt virke.

✳ Fremja AS og Fremja Eiendom AS er kunder i Cultura Bank

RETOUR

I tre sesonger har vårt eget sykkelverksted Retour vært aktivt i Storgata 36, sentralt i Oslo. Her har ungdommer og voksne fra NAV gjennom mentorordningen fått tilrettelagt arbeidstrening i å restaurere sykler fra Haraldrud gjenvinningsstasjon. Flere av de som har hatt praksis har hatt psykiske lidelser som utgangspunkt for behov for tilrettelagt arbeid.

200 sykler har fått nye eiere, blant annet gjennom samarbeid med bymiljøetatens satsing på student-sykler. Arbeidet med syklene blir meningsfullt på flere måter samtidig: Syklene omvandles fra "søppel" til økologisk bærekraftige og sunne transportmidler for studenter, samtidig som selve arbeidet blir en mestringsarena og inkluderingsplattform. Aktiviteten i sykkelverkstedet har, før pandemien, også foregått om kvelden og i helgene og dermed vært et åpent og benyttet tilbud for hovedpersoner i Fremja.

<http://www.retour.no>

<https://youtu.be/Ar08dwHVAFE>

RENA MÄLAREN

Prosjektet Rena Mälaren bygger på at hovedpersoner fra det svenske dagtilbudet sammen med et dykkerteam renser opp avfall fra sjøbunnen rundt Stockholm. Flere hundre tonn avfall har hittil blitt rensset opp. I tillegg til det åpenbart meningsfulle fysiske arbeidet har prosjektet fått stor oppmerksomhet fra samfunnet omkring. Blant annet har miljøaktivisten Greta Thunberg bidratt i prosjektet. Aktiviteten pågår både på dagtid, kveld og helgene. I tillegg til den generelle nytteverdien som det har å rydde vekk søppel fra havets bunn bidrar prosjektet gjennom omfattende publisitet i media (<https://www.renamalaren.com/media>) både til å synliggjøre det meningsfulle i å ta vare på miljøet og hvordan personer som står utenfor i samfunnet kan inkluderes og bidra i et meningsfullt fellesskap. I dag har Rena Mälaren knyttet til seg 300 frivillige medarbeidere i tillegg til Fremjas svenske dagtilbud. Det finnes konkrete planer om at Rena Mälaren-prosjektet skal komme over til Oslo, når samfunnet åpner etter pandemien.

<https://www.renamalaren.com/om-oss>

PALLA

Som en del av vårt dagtilbud bidrar vi til økologisk bærekraft og meningsskapende aktivitet gjennom eplemost-produksjon på franchiseavtale fra Epleslang. Vi tilbyr oss å plukke frukt i private hager hos personer som ikke selv rekker å plukke frukten sin. I tillegg til den økologiske nytteverdien av å ta vare på frukten beskriver hovedpersoner og medarbeidere at de opplever det som meningsfullt, begripelig og håndterbart å jobbe med eplemost-produksjonen fra jord til bord. I tillegg til dette tilbyr aktiviteten et naturlig møte med samfunnet, både når vi plukker eplene og når vi selger eplemosten. Hovedpersonene beskriver at dette bidrar til at de blir stolte over innsatsen sin. Aktiviteten pågår også som tilbud i helgene.

Også Palla har fått stor oppmerksomhet i media, for eksempel

<https://www.youtube.com/watch?v=8BJPcN9OIhA>.

<https://framja.se/daglig-verksamhet/palla>

Er naturen bevisst? Hva vet vi egentlig?

✍ EYSTEIN F. HUSEBYE EY-F-HUS@ONLINE.NO

Vi er en del av naturen. Vi er bevisste og har følelser og sjel. Dyr og planter er også en del av naturen. Er de bevisste, og har de følelser og sjel? I disse aktuelle bøkene kan vi finne noen svar.

DET STORE HISTORISKE BILDET

Rupert Sheldrake viser i boken *Viten-skap og Åndelig praksis* (Flux forlag 2018) hvordan naturforståelsen har endret seg gjennom historien.

I kapittelet *Hvordan naturen ble adskilt fra Gud* skriver han: «Middelalderens kristne teologi var animistisk, og Guds vesen lå til grunn for naturens vesen. Gud var i naturen, og naturen var i Gud. Naturen var levende, ikke sjelløs og mekanisk. Guden i middelalderens kristendom, som ga oss Europas store katedraler, var en verdens Gud. På 1500-tallet førte den protestantiske reformasjonen til et radikalt brudd i dette kristne forholdet til hellige tider og steder, og til naturens verden».

«Reformatorene forsøkte å få i stand en irreversibel holdningsendring, og de ville utrette den tradisjonelle ideen om en åndelig kraft som gjennomsyrrer naturen og særlig var til stede på hellige steder, og i åndelig ladede materielle gjenstander. De ville rense religionen, og denne renselsen innebar avfortryllingen (disenchantment) av verden. Den åndelige sfære ble begrenset til men-

nesker. Den naturlige verden derimot, styrt av Guds lover, var ute av stand til å reagere på menneskelige seremonier, påkallelser eller ritualer. (...)»

Den protestantiske reformasjonen beredte dermed grunnen for den mekanistiske revolusjonen i vitenskapen i århundret som fulgte. (...) Med 1600-tallets vitenskapelige revolusjon ble naturen maskinmessig, ubevisst, sjelløs og uten egen hensikt».

DE BESKRIVENDE BØKENE

I dag har vi et stort antall bøker som skildrer naturen slik den er, bøker som vekker både beundring og undring. Noen eksempler er Ole Mathismoens *Trær - og hva de har vært vitne til* (2019) hvor han sammen med fotograf Stig B. Hansen tar oss med til noen av de eldste og største trærne som vokser rundt i Norge. Bevaringsbiolog Anne Sverdrup-Thygeson er kjent for alle P2-lyttere og for bøkene *Insektenes planet* og *På naturens skuldre*. Her skildres hvordan ti milliarder arter er med på å legge grunnlaget for vårt eget liv. Men vil vi fordype oss i enda mindre organismer

kan vi finne det i boken *Entangled Life – How Fungi Make Our Worlds, Change Our Minds, and Shape Our Futures*. Her forteller biolog Merlin Sheldrake (sønn av Rupert Sheldrake) fra University of Cambridge om sin forskning på det fantastiske soppriket (fungi).

Men også på mange nettsider finner vi viktig informasjon. På forskning.no forteller mikrobiolog Øivind Bergh fra Havforskningsinstituttet (20.04.2020) at det i naturen er en kontinuerlig ustabil balanse mellom parasittiske organismer, som virus, og deres verter. I havet regulerer dette samspillet blant annet oppblomstringer av alger og andre planktonorganismer. Blir det veldig mye av en alge, får virusene gode vilkår og gjør slutt på oppblomstringen. Dette er helt avgjørende for syklusen av ulike grunnstoffer og for reguleringen av hele økosystemet – faktisk for hele jordas miljø og klima.

LIVET PÅ JORDEN – ER DET EN TILFELDIGHET?

Biolog Dag O. Hessen har fått mange til å forstå nødvendigheten av naturvern. I sin bok *LIV* (Cappelen Damm 2021) gir han en dyptgående og spennende beskrivelse av hvordan liv oppstod og utviklet seg på jorden. Som naturvitenskapsmann finner han at livet har oppstått gjennom en lang serie med tilfeldige kjemiske prosesser. Han viker tilbake for å tillegge naturen åndelige egenskaper, og skriver blant annet om dette:

«Kan virkelig hjernen, jeg-et, reflektere uten tilgang til kroppslige signaler og

erfaringer? Kanskje, på et rudimentært vis, men det gamle skillet mellom kropp og sjel, ånd og materie, har lite for seg, siden det åndelige også har en materiell basis – som elektroner».

«Det har allikevel aldri vært mulig å påvise noe spesifikt åndelig på siden av det materielle. Verken den vitalistiske ånd eller sjelen har noen gang gitt seg til kjenne. Selvsagt kan det innvendes at om det fantes noe slik åndelig, så ville det vært utenfor naturvitenskapens rekkevidde. Ingen instrumenter eller analysemetoder kan fange opp ånd og sjel. Da kan de rimeligvis hverken bevises eller motbevises».

Men Dag O. Hessen er ikke helt basant her, og tilføyer i boken:

«Vi må uansett med en viss ydmykhet erkjenne at livet generelt og bevissthet spesielt rommer noe vi ikke helt kan begripe».

NYE ÅPNINGER FOR EN IKKE-FYSISK DIMENSJON

Den tyske skogforvalteren Peter Wohllebens bok *Trærnes hemmelige liv* ble en tankevekker for mange. Her skriver han at det foregår forbløffende ting i skogene våre: trær som kommuniserer med hverandre, trær som vokter og tar kjærlig ansvar for barna sine og som dessuten ser etter sine skrale, gamle naboer, trær fulle av følelser, empati og hukommelse. I sin siste bok *Dyrenes indre liv* skriver han blant annet om om sorgsfulle ekorn, lojale og kjærlige ravn, medfølelse skogmus og sørgende rådyr. Ut fra forskning og iakttagelser i

naturen beskriver han dyrenes følelsesliv. I dag er det neppe mange som vil hevde at dyr ikke har følelser. Men gjennom bokens skildringer blir vi minnet på hvor avanserte disse er.

EN UTVIDET VIRKELIGHETSFORSTÅELSE

Gjennom våre liv har vi hatt våre opplevelser. Ut fra det vi observerer i det synlige er det naturlig å tenke at det også må være noe vi ikke ser. Vi kan kalle det ånd eller sjel, men i vårt samfunn har vi ikke noen felles forståelse av hva som ligger i disse ordene. Det finnes sensitive mennesker som Margit Sandemo, som sanser noe av dette som for oss andre er usynlig. Vi kan lytte til dem, men samtidig være usikre på i hvilken grad vi kan stole på det de sier. Noen kjente forskere velger å nærme seg temaet gjennom kvantefysikken. Ervin Laszlo prøver i boken *Revolusjon i vitenskapen* (Flux forlag 2015) å samle tråder fra kosmologi, kvantefysikk, biologi og bevissthetsforskning. Henrik B. Tschudi skriver i forordet til boken om dette forsøket på å beskrive virkeligheten:

«Noen vil kanskje spørre om det er særlig vits i å tumle med slike spørsmål i en verden som sliter med nød og urett, med krig og et ødelagt miljø. Til dette er å si at mange av klodens problemer nettopp synes å oppstå i mangelen på en fellesmenneskelig dialog om grunnleggende spørsmål. Vi har gjort virkeligheten trang og urimelig krevende. Presset er sterkt, og vi trenger en utvidet virkelighetsforståelse».

Vi har ikke arvet jorden av våre foreldre. Vi låner den av våre barn.

VERDENENE PÅ JORDKLODEN:

Mineralriket: edelstener, gråstein, ørkenteppe så langt øyet kan se. Knauser, fjell, lava og grotter. Den høye alderen og visdommen har sin egen skjønnhet. Av steiner bygger vi.

Plante- og dyreriket: medisplanter, grønnsaker, frukt og korn. Prydplanter til beundring og meditasjon. Urskog, Amazonas. Hemmelig språk av sus hviskes mellom trærne. Av planker lager vi. Husdyr, kjæledyr, nyttedyr. Dyr i sanden, luften, vannet og skogen. Sanser ikke lik våre.

Verdenshavene: over 70 % av jordas overflate er dekket av vann. Vi vet mer om månen enn om havet.

Primat/menneskeriket: huleboer, sanker og jeger. Bevissthet, utvikling. Av framskritt moderniserer vi.

Vi bor alle sammen på denne planeten, som vi deler. Vi lever og ånder på hver vår måte, alle med en levende energi. Takknemlighet. Ydmykhet. For selv om det ikke virker slik er vi helt avhengige av hverandre for å opprettholde jordens mangfold som fruktbart og levedyktig.

Vi har ikke arvet jorden av våre foreldre. Vi låner den av våre barn. Pass godt på den.

Tone Knudsen

Samtale om spiritualitet og seksualitet med festivalsjef Kjersti Helgeland, artist og skuespiller Mikkel Gaup, sjaman Astrid Ingebjörg Swart og sexolog Siw Gamnes. foto: Marco Zimmerlin/Nytfestivalen

Mangfold, sex og nytelse

✍ KJERSTI HELGELAND, STYRELEDER, NYT STIFTELSE FOR POSITIV SEKSUALITET OG SEKSUELL NYTELSE 📷 MARCO ZIMMERLIN

Har du tenkt på hvordan seksuelt mangfold bidrar til en bærekraftig utvikling? Eller hvordan seksuell glede og nytelse bidrar til bedre helse og livskvalitet?

Jeg skal innrømme at da jeg jobbet med miljø og bærekraft, var ikke dette i mine tanker. Det var heller ikke tema i masteren Strategic Leadership for Sustainability, som jeg tok ved Blekinge tekniska Högskola, men det var her jeg ble satt på tanken. Skal vi kunne gjøre vårt beste for en større sak, må vi også ta vare på oss selv, ha et personlig bærekraftig liv. Trening, helse, kosthold og lignende kan vi gjerne snakke om, kanskje også følelser og forhold – men seksualitet? Nei, der går grensen for de aller fleste.

Men har du opplevd hvordan seksualitetens kraft kan gi energi og glede, få livsgnisten til å flamme opp og sitre i hele kroppen så du føler deg klar for alt? Har du kjent hvordan begjæret etter ytre tilfredsstillelse; mat, shopping og sosiale media stilner når du er dypt tilfreds i deg selv etter god sex? Seks-

sualiteten er en – av flere – nøkler til et bærekraftig liv. Jeg mener det er på tide å ta denne kraften på alvor.

I 2018 startet jeg Nytfestivalen for å skape den arenaen jeg selv savnet. En stueren arena om positiv seksualitet for folk flest. For å lære, inspirere og kanskje provosere. For å nedkjempe skam og tabu og bidra til kunnskap og forståelse. For å fremme den positive seksualiteten og nytelsen. I 2021 ble Nytfestelse for positiv seksualitet og seksuell nytelse stiftet. Stiftelsens formål er å fremme positiv seksualitet og seksuell nytelse, som viktige faktorer for god seksuell helse, god livskvalitet og sosial bærekraft.

Det er her mangfoldet kommer inn. Menneskets seksualitet er utrolig mangfoldig, men de rammene samfunnet har satt for den er fortsatt snevre. I et historisk og kulturelt perspektiv er samfunnet vårt også i dag sterkt preget av kristne, pietistiske verdier. Stigma og tabuer rundt sex lever i beste velgående. Resultatet er skam, uhelse, løgner og hemmeligholdelse. Ungdom som synes det er flauere å snakke om sex med en partner enn å ha det.

Nyt arrangerer foredrag, panel-samtaler, cafétreff og workshops med temaer som spenner fra orgasme, BDSM, mannlig seksualitet og ulik lyst til sexarbeideres erfaringer, sex og religion og syndige folkeeventyr. Norges fremste fagfolk, kursholdere og aktivister bidrar med temaer de brenner for, og sammen har vi satt positiv seksualitet på agendaen.

Oftest skal det ikke mere til enn å ta opp temaet og stille noen enkle spørsmål for å skape endring. Som da vi ville ha et arrangement om seksuell helse i fengsel. Bortsett fra seksuallovbrudd var dette et ikke-tema i kriminalomsorgen. På Nytfestivalen ble frøet sådd, og nå går pilotprosjektet Seksualomsorg i kriminalomsorgen inn i sitt tredje år.

Mitt ønske er at det skal bli like naturlig å snakke om seksualitet som det er å snakke om mat. At utvalget for enhver smak skal være like akseptert. At du skal kunne gå på kurs og lære å mestre din "yndlingscuisine" – og kunne fortelle om det til venner og kollegaer dagen etter.

www.nytfestivalen.no
kjersti@nytfestivalen.no

Smånytt

Charge – hjelp til å starte bedrift

Det er ikke alltid så lett for den som er ny i Norge å komme inn på det norske arbeidsmarkedet eller orientere seg i det norske forretningslivet. Charge tilbyr gratis entreprenørskapsopplæring til migranter i Norge, som ønsker å starte og utvikle egen bedrift. Deltakerne kan få hjelp til å utvikle sin forretningside gjennom et 4-måneders program. Programmet retter seg mot prosjekter og personer som holder til i Oslo og Viken.

Det er mulig å melde seg på som enkeltperson, men det er en fordel å melde seg på som et team. Prosjektene som blir valgt ut får lære om blant annet aktuelt regelverk, økonomi, salgsstrategi og markedsføring, planlegging og hvordan de som etablerere kan orientere seg i de norske forholdene. På [Charge.no](https://charge.no) kan du se hvilke prosjekter som har gjennomført programmet tidligere.

Programmet trenger også frivillige mentorer og døråpnere i det norske næringsliv, som kan gi av sin tid og bidra med sin kompetanse innen blant annet forretningsutvikling, markedsføring og kommunikasjon, investeringer, teknologi eller HR.

Søknad til program høst 2022 lanseres i løpet av juni 2022, følg med på <https://charge.enty.no/apply>

[Charge.no](https://charge.no)

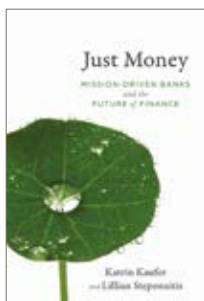

Foto: Samatar Sama

Verdibaserte banker

Katrin Kaufer som har ansvar for et utdanningsprogram for fremtidige bankledere i Global Alliance for Banking on Values (GABV) har publisert en bok *Just Money*, om hva verdibaserte banker kan bidra med for å skape et mer rettferdig og bærekraftig samfunn. De besøker verdibaserte banker i ulike deler av verden og diskuterer hva som er en god og skalerbar modell for *Just Banking*. Det er ikke nok bare å utvikle impact-indikatorer, det trengs en ny forretningsmodell. Medforfatter er Lillian Steponaitis, og boken er gitt ut på MIT Press.

mitpress.mit.edu/books/just-money

Fremmede treslag truer naturmangfoldet

Naturvernforbundet krever et totalforbud mot utplantning av fremmede treslag, det fremgår av en høringsuttalelse de har sendt til Miljødirektoratet. Naturvernforbundet mener at flere av de fremmede treslagene som benyttes i skogbruket representerer en høy risiko for norsk natur, da de sprer seg lett og fortrenger stedegne arter. Fremmede arter er en av de viktigste grunnene til tap av naturmangfold. Arnodd Håpnæs, fagleder i Naturvernforbundet omtaler de fremmede treslagene som «skogens pukkellakser» og kritiserer Miljødirektoratet for at de foreslår at skognæringen fortsatt skal få lov til å plante ut økologisk farlige treslag til skogbruksformål.

naturvernforbundet.no/nyheter

I Vestvågøy i Lofoten ble det i 2019 registrert 86 spredte individer med lutz- og sitkagran, ifølge «Utredning av forbud mot utsetting av utenlandske treslag til skogbruksformål», som Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet står bak. Foto: Arnodd Håpnæs.

Mangfold i hagen!

Solhatt økologisk hagebruk holder til på gården Alm Østre på Stange, en av Norges eldste biodynamiske gårder. De samarbeider med et nettverk av gårder om å produsere økologiske og biodynamiske hagebruksfrø til så vel hobbygartnere som profesjonelle. De tilbyr både eldre norske sorter som ikke har vært tilgjengelig på mange år, men også utenlandske sorter, som egner seg for dyrking i Norge. Solhatt tilbyr et stort utvalg av frø av grønnsaker, urter og blomster – 100% økologisk. Kanskje har du plass i hagen til å plante en fargerik blomsterblanding med spiselige blomster, som også er populær hos biene?

solhatt.no

Hogganvik – 50 år

Camphilllandsbyene i Norge tilbyr bo- og arbeidsfellesskap for unge og voksne med særlige omsorgsbehov. Det er sju slike landsbyer i Norge, og i denne omgang vil vi trekke fram Hogganvik Landsby i Ryfylke, som kan feire femtiårsjubileum i år. Gården drives økologisk og har mangfoldig produksjon av mat. Her ystes ost, lages jogurt og presses saft, det lages spekepølse og andre godsaker av råvarer fra gården. Skogen sørger for ved og materialer til husbygging, og i vevstuen produseres filleryer, løpere og annet. Landsbyen kan også by på et rikt kulturliv, med blant annet eget orkester, skuespill for å feire årets høytider og gjester som bidrar med kurs eller konserter.

Redaksjonen i Pengevirke gratulerer Hogganvik med de første 50 år!

hogganvik.camphill.no

Aktiv gårdsferie med WWOOF

Har du lyst til å prøve gårdslivet i sommer? Gjennom WWOOF kan du jobbe frivillig på en økologisk gård i Norge. Du får ta del i hverdagen på gården og lære om økologisk jordbruk i praksis. Vertskapet dekker kost og losji. WWOOF har over hundre forskjellige vertsgårder over hele landet, med forskjellige typer drift. Her kan man altså finne noe for enhver smak og enhver livssituasjon. For WWOOFing er ikke bare reservert 20-årige backpackere, men kan også være fint for eldre og familier, selv om aldersgrensen for å WWOOFe alene er 18 år. WWOOF (World Wide Opportunity on Organic Farms) er et internasjonalt nettverk med over 130 medlemsland, og mulig å gjøre mange steder i verden. Vi vil allikevel slå et slag for WWOOFing i eget land! Kanskje venter et aldri så lite eventyr der ute? Mer bærekraftig og miljøvennlig opplevelse skal du nok lete lenge etter! Man kan dessuten WWOOFe hele året, ikke bare om sommeren. Mer info finner du på www.wwoofnorway.org.

WWOOFing på Skarstein gård.

Klesindustriens kirkegård

På lik linje med maten vi spiser er våre klær en større del av vårt daglige forbruk. Tøyet bærer vi nærmest døgnet rundt, hver eneste dag, livet igjennom – så ringvirkningene fra garderoben er nok større enn du tror. I en hektisk hverdag er det lett å gå på autopilot. Vi glemmer å løfte blikket og se sammenhenger mellom våre daglige liv og de store krisene rundt om i verden. Senest i januar dekket NRK Uria nok en tragedie: «Klesindustriens Kirkegård» med opphopning av plastholdige klær i Chiles ørken. Saken gjorde inntrykk på mange – selv om vi vet og har visst det så lenge. Men når alt virker så fjernt og langt unna vår skjermede tilværelse her i Norge, er det fort gjort å glemme.

 ANNE CECILIE RINDE

Tekstilene med plaststoffer i klær stenger den livsviktige huden vår inne – og de ødelegger naturen. La både hud og natur puste!

Parallelt med at tekstilindustrien flagget ut til fjernere strøk, har den allmenne materialkunnskapen blitt mer eller mindre borte. I tillegg har råmaterialene som benyttes i våre klær gått fra å være naturlige til kjemisk fremstilt plast og bioplast (viskoser). Og det bare på noen få tiår.

Kunstige og syntetiske klær fra langreiste og fragmenterte verdikjeder selges og markedsføres over en lav skotuten samme krav til merking og innholdsfortegnelse som f.eks. mat, hudpleieprodukter og EL-artikler. Uttrykk som «vegan wool», «vegan leather» og resirkulert polyester har blitt allment akseptert som miljøvennlige og bæ-

rekraftige, selv om alt i bunn og grunn er syntetisk kjemi: Plast. Til og med de petroleumbaserte tekstilene regnes nå som mer miljøvennlig enn ull. Men hvor godt egnet for kroppen er egentlig disse materialene?

UVISST HVOR LANG TID STOFFENE TAR FOR Å BRYTES NED

Det finnes enorme variasjoner og typer av plast og bioplast, og det kommer stadig nye varianter – alle med ulike egenskaper avhengig av form, prosesser, fyllstoffer og kjemiske tilsetninger. De aller fleste typer plast produseres av petroleum med råstoffer fra oljeindustrien, men også fra celluloseindustrien

(viskose) gjennom kjemiske prosesser.

Likt for alle er at de er syntetisk fremstilte polymerer, som ikke brytes naturlig ned, men hoper seg istedenfor opp i naturen som mindre partikler. Mikroplasten finnes nå i grunnvann, hav og i sediment, og dukker opp i næringskjeden med ukjente langtids-effekter. Plastpartiklene kan inneholde mange kjemiske stoffer som kan ha uante giftige effekter i økosystemene, og noen kan virke som hormonhermere. Ingen vet helt med sikkerhet hvor lang tid det vil ta for stoffene å brytes 100 % ned. 250 år? 500 år? Med andre ord, en tikkende miljøbombe.

MARKEDSKREFTENE UFARLIGGJØR BRUKEN

De kunstige (regenererte) cellulose-baserte fibre betegnes ofte som bærekraftige og miljøvennlige «naturmaterialer». Utrolig nok sammenlignes egenskapene deres med silke og bomull, men de er så langt derifra. Kunstsilken (viskosen) fremstilles på samme måte som cellofan, men presses i stedet ut i tynn fiberform. Vi vet allerede hvordan olje- og tekstilindustrien forårsaker store skader i naturen. Men vi skal heller ikke glemme cellulose-industrien og dens rolle i klimakrisen.

Det er ikke plast og bioplast i seg selv jeg vil til livs. Problemet er når plasten benyttes i så enorme og ukontrollerte mengder. Og puttes helt ukritisk i produkter der den overhodet ikke hører hjemme. Som i klesskapet og undertøysskuffen. Industrien og markedskreftene ufarliggjør bruken og svarer med misvisende informasjon. Myndighetene støtter innovasjonen i de nye syntetiske materialene og hyller vekst. Men hvem tar ansvar? Og hvem vet egentlig hva all denne kjemien gjør med vår helse – nå og på sikt?

HUDENS SUNNHET OG HELSE ER AVGJØRENDE

De fleste av oss har et bevisst forhold til hva vi spiser og hva vi smører på huden, men hva med materialene vi kler oss i?

Er du ofte kald og frossen, eller kanskje klam og svett på føtter eller kroppen? Kroppen vil kanskje fortelle deg noe, og det er ikke så rart hvis den kveles i plast.

Kroppen vår er en fantastisk biologisk og selvhelende organisme som puster, lever og sanser i alle døgnetts 24 timer. Den følger sin egen rytme og er i kontinuerlig endring. Tenk bare på kvinnekroppen, som skal takle alle sykluser gjennom livets mange faser – fruktbarhet, graviditet, amming og overgangsalder. Settes alt dette i ubalanse når underliv og bryst pakkes inn i plast?

Kroppen vil kanskje fortelle deg noe, og det er ikke så rart hvis den kveles i plast

Vi puster ikke bare med lungene. Huden har over syv millioner porer, som puster og absorberer miljøet rundt seg. I tillegg er huden vårt største organ og sanseapparat. Den har en rekke livsviktige oppgaver, blant annet å opprettholde likevekt og samspill med de indre organer både gjennom aktivitet og hvile. Den skal balansere kroppstemperaturen ved hjelp av blodkarene og regulere svettekjertlenes utskilling av giftstoffer gjennom fordamping og svette. Hudens sunnhet og helse er helt avgjørende for en frisk kropp og et aktivt immunsystem. Skal vi da kle den inn i kjemisk syntetiske stoffer?

ULL OG SILKE OPTIMALT

Du har kanskje kjent det på den sure, skarpe lukten fra syntetiske sko og jakker, som henger lenge igjen i lufta? De ikke-porøse materialene fra plastfibre og andre syntetiske stoffer gir så å si ingen ventilasjon. De holder på fuktigheten, slik at mye av den svetten som kroppen utsondrer, fester seg og forblir

i plagget. I tillegg stortrives bakterier i varme og fuktige miljøer og formerer seg raskt. Dette er en av grunnene til at intimplagg, som undertøy og strømper, bør være i naturlige stoffer. Ull og silke er optimalt, da bakterier ikke så lett fester seg og fjernes raskt i mild vask. (Nevner tøybleier for de som tviler!)

KLESKONSUM I PAKT MED NATUREN

En grønn garderobe handler ikke om å kjøpe et «bærekraftig» plagg her og der – man må være bevisst gjennom det totale klesforbruket. Det betyr å investere i det ene plagget som varer i tiår, fremfor å kjøpe ti plagg som varer i ett år hver. Det er enkel miljømatematikk. I uminnelige tider har mennesket benyttet seg av edle fibre fra naturen. Både fra dyre- og planteriket. De kan benyttes som de er i sin naturlige form og trenger verken sterke kjemiske behandlinger eller syntetiske fargepigmenter. Slik kan de også gå rett i komposten i egen kjøkkenhage. For det er nå sånn at alt som kommer fra naturen vil tilbake til naturen! Slik har det alltid vært og slik vil det alltid være.

Anne Cecilie Rinde er grunnlegger av klesmerket VERA & WILLIAM, og har lenge vært brennende engasjert for den sakte moten. Hun er utdannet klesdesigner og modelist, og har mottatt en rekke priser og nominasjoner for sitt design og gründerkap. Mer info: www.verawilliam.com

#syntetiskeklær #plast #mikroplast #naturmaterialer #bærekraftig #garderobe #detgrønneskifte #verawilliam

Banksjefens hjørne

 JANNIKE ØSTERVOLD

Kjære kunder, samarbeidspartnere og venner av Cultura Bank.

Da det ble klart at Kristine Falkgård valgte å forlate stillingen som banksjef i Cultura Bank fra 1. mars,

ble jeg spurt om å overta stillingen inntil videre. Det er et oppdrag jeg går løs på med stor glede og med dyp respekt for oppgaven og ansvaret.

For dere som har fulgt med i Pengevirke er jeg et kjent ansikt. Jeg har vært med i redaksjonen siden bladet ble til i 1999. Da hadde jeg arbeidet ett år i den nystartede banken. Opp gjennom årene har jeg vært innom ulike arbeidsområder i banken, de siste 6 årene har jeg vært assisterende banksjef og nestleder, med spesielt ansvar for kommunikasjon og IT. Jeg var i en periode ansattes representant i bankens styre og har også sittet i forstandskapet. Med andre ord kjenner jeg banken og bankens organer godt. Av utdanning er jeg samfunnsøkonom og bankøkonom og har også noe informatikk. At jeg har en nesten fullført utdanning som sangpedagog er nok mindre relevant.

Jeg håper og tror at min faglige bakgrunn og erfaring er et bra utgangspunkt for å fylle banksjefstolen i Cultura Bank. Som en kuriositet kan jeg nevne at jeg som ganske ung var banksjef i Svalbard Sparebank i Longyearbyen, men at jeg etter det tenkte at jeg var ferdig med å jobbe i bank, jeg ville gjøre noe som var mer spennende. Men så havnet jeg altså likevel tilbake i en liten, men veldig annerledes bank, der det har vært så spennende å være at jeg aldri har tenkt tanken på å slutte.

Det hører kanskje med i en presentasjon som dette å si noe om fritidsinteresser. De to foregående banksjefene har vært over middels opptatt av friluftsliv, mens mine interesser er mer av innendørs slaget, i hvert fall i vinterhalvåret. Musikk, bøker og god mat kommer øverst på listen, tett fulgt av russiskstudier og yoga. Sjøbad om sommeren og sopptur om høsten er også stas.

Men nok om meg. La meg heller si litt om hva vi tenker å gjøre fremover. Gjennom kundeundersøkelsen vi gjennomførte i fjor ble det klart at mange av kundene våre ønsker seg et bredere utvalg av produkter og tjenester, så de kan samle sine banktjenester hos Cultura. Det har vi lyttet til, og vi er i gang med arbeidet for å forberede dette. Vi ønsker å utvikle produkttilbudet slik at de fleste bedrifter og privatpersoner kan få dekket sine dagligbanktjenester hos oss. De første nye produktene er nå klare.

KREDITTKORT

For noen år siden hadde jeg ikke tenkt at Cultura Bank noen gang skulle komme til å utstede kredittkort, men tidene forandrer seg, og for de fleste er kredittkort nå nærmest en nødvendighet. Når Cultura Bank nå begynner å tilby kredittkort, er det ikke for å oppfordre til økt forbruk, men fordi mange sier at de trenger et kredittkort for å holde styr på utlegg som de gjør for arbeidsgiver, og fordi det gir en trygghet og nødvendig fleksibilitet for å møte uventede utgifter. Så vi har laget et enkelt kredittkort, et Visakort, der du får månedlige regninger pr. e-faktura. For å dekke våre kostnader har vi et årsgebyr på kr 100. Transaksjonsgebyrer er som for debetkortene.

FLEKSIBELT BOLIGLÅN

I disse tider, med høye strømpriser og koronarestriksjoner vet vi at ikke alle husholdninger sitter med like store reserver. For å imøtekomme behov for mer fleksibilitet i privatøkonomien har vi åpnet for fleksible boliglån, der du selv kan bestemme når og om du vil nedbetale på lånet. Dette forutsetter at lånet er innenfor 60 % av takst eller markedsverdi og er kanskje et tilbud som er spesielt aktuelt for deg som er pensjonist, eller som av andre grunner har redusert inntekt i en periode.

DIREKTE BANKINTEGRASJON – FOR BEDRIFTER

Høsten 2021 fikk vi omsider denne løsningen på plass, som kan gjøre livet mye lettere for mange regnskapsførere. Dette er en tjeneste for bedrifter, som gjør at du får en direkte kobling mellom banken og økonomisystemet for filutveksling. Dette minimerer behovet for manuelt arbeid med betaling og avstemming av regnskapet. Betalingsoppdrag sendes direkte til banken via regnskapsprogrammet, og informasjon om konto og innbetalinger mottas i samme system.

Vi tilbyr bankintegrasjon mot følgende regnskapssystemer:

- Visma.net Autopay (Visma eAccounting, Visma Business, Visma Enterprise, Visma Financials og Visma Global)
- Tripletex
- PowerOfficeGO
- ZData (UniMicro/UniEconomy, Sumango, InfoEasy og flere)

Ta kontakt med kundeavdelingen i Cultura Bank på telefon 22 99 51 99 for mer informasjon om våre nye tjenester.

Nytt om navn

NYANSATTE OG ENDREDE OPPGAVER

- **Jannike Østervold** er konstituert som banksjef, daglig leder fra 1. mars etter at **Kristine Falkgård** har gått over i ny stilling som bærekraftsdirektør i Fremtind forsikring. Jannike Østervold kommer fra stillingen som nestleder i Cultura Bank, som hun har hatt siden 2015.
- **Camilla Gjetnes** går over fra å være leder for kundesenteret til stilling som antihvitvask-ansvarlig fra 1. april. Fra samme dato går **Mie Tørmoe** inn som ny leder av kundesenteret, hvor hun tidligere har arbeidet som kundebehandler.
- **Hedda E. Melbøe Kristoffersen** har fått fast ansettelse i kundesenteret, der hun tidligere har arbeidet som vikar.
- **Pernille Fløysvik** og **Kristin Kvaale Vangsøy** er ansatt som vikarer i kundesenteret.

SLUTTET

- **Kristine Falkgård** – banksjef, daglig leder
- **Tor-Fabian Seljesæther-Aaserud** – kredittmedarbeider
- **Annette Larssen** – kundebehandler

Det høyeste organ i Cultura Sparebank, tilsvarende generalforsamlingen i et aksjeselskap, er forstandskapet, som blant annet fastsetter og endrer sparebankens vedtekter, beslutter kapitalutvidelser, fastsetter bankens regnskap og beslutter eventuelle sammenslåinger med andre sparebanker.

Forstandskapet velges av bankens innskytere, egenkapitalbevisiere og ansatte. I tillegg kan det utpekes en offentlig representant. Styret i spareban-

Pernille Fløysvik

Kristin Kvaale Vangsøy

ken, som velges av forstandskapet, har ansvaret for den løpende virksomhet i banken.

15. februar ble det avholdt valg til forstandskapet blant innskytere og egenkapitalbevisiere.

INNSKYTERNE HAR VALGT:

- Elisabeth Tollisen ble gjenvalgt som fast representant for 4 år.
- Svanhild Sørensen ble gjenvalgt som varamedlem for 4 år.

EGENKAPITALBEVISEIERNE HAR VALGT:

- Ninon Onarheim ble valgt til fast representant for 4 år.
- Morten Skogly ble valgt til varamedlem for 4 år.

Stor takk til avtroppende medlemmer Åsa Jeppsson og Morten Ingvaldsen. Takk også til Åsa, for stor innsats som formann i valgkomiteen.

ANSATTES VALG

27. januar ble det avholdt valg til forstandskapet og styret blant de ansatte

- Thomas Emil Lie Karlsen er valgt til ansattes representant i styret for 2 år.
- Alice Awino Nyamogo ble valgt til fast representant i forstandskapet for 2 år.
- Christine Praamsma ble valgt til fast representant i forstandskapet for 1 år. Christine Praamsma er dessuten valgt som varamedlem til valgkomiteen.
- Andreas Haugerud ble valgt til fast representant i forstandskapet for 3 år.

Til minne om Svein Berglund

Det var vemodig å være til stede i Svein Berglunds bisettelse i Mikaelkirken i Oslo. Han var Cultura Banks første banksjef og en usedvanlig klok og reflektert mann. Det er fremdeles en del av oss ansatte som hadde gleden av å arbeide sammen med ham og delta på «Culturaskolen», der han holdt små forelesninger for oss om Culturas verdigrunnlag og andre temaer som han anså var viktige for å ivareta Cultura-kulturen. Men han var også opptatt av at banken skulle utvikle seg, at de frøene som grunnleggerne plantet skulle spire og gro og utvikle seg videre. Impulsene Svein har bidratt med har påvirket oss alle og er integrert i kulturen, så vi forsøker å omgås med hverandre og bankens omkrets av mennesker med åpenhet, ærlighet, respekt, vennlighet og omtanke – som Svein selv gjorde det.

Jeg lyser fred over hans minne i stor takknemlighet for alt han har bidratt med for å utvikle banken, og takker for at han i 1998 ga meg muligheten til å bli en del av fellesskapet i Cultura Bank.

Jannike Østervold

BankID-App

Nå kan også Cultura Banks kunder få BankID-App. Da slipper du å ha med deg BankID-brikken og kan bruke telefonen i stedet. Det har flere fordeler:

- Alltid kodebrikken i lomma
- Økt sikkerhet mot svindel
- Brukervennlig løsning

Ved bruk vil du alltid motta varsel på mobilen, som du må godkjenne.

KOM I GANG

Last ned BankID-Appen fra Google Play eller App Store. Av sikkerhetshensyn går det en time fra du starter prosessen og til du får aktivert appen. Du kan aktivere appen med BankID på mobil eller BankID-brikke, men du må også ha BankID-passordet ditt.

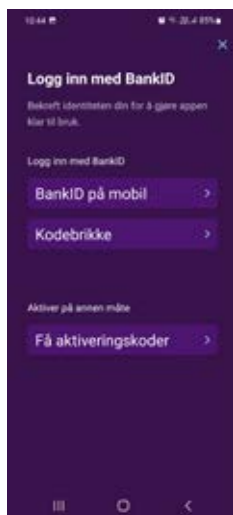
Systemkrav: iOS 12/Android 6 eller nyere. Noen banker har også mulighet for å aktivere appen med kodeord på sms og e-post, denne muligheten er ikke tilgjengelig hos oss. Appen inneholder også en funksjon for ID-sjekk, denne er heller ikke tatt i bruk i Cultura Bank, men kommer forhåpentlig senere.

SLIK FUNGERER BANKID APP I BRUK:

Når du har aktivert appen og skal bruke den på et nettsted, så skal du velge «BankID» (ikke «BankID på mobil») og velge «BankID-App» som metode.

Så godkjenner du varselet på telefonen og blir deretter bedt om å skrive inn BankID-passordet på nettstedet.

Les mer: bankid.no/privat/bankid-app

OBS! Når du skal aktivere appen, kan du velge mellom «Logg inn med BankID» eller «Aktiver på annen måte». Culturakunder må velge «Logg inn med BankID».

Betalingskort på resirkulert plast med nytt design

Neste gang du får nytt kort, vil du se at det har fått nytt design, og de er laget av 75% resirkulert plast. Det opphøyde navnefeltet på forsiden av kortet er tatt bort, og det er stående format på designet. På baksiden av kortet er kortnummeret skrevet med fire og fire sifre under hverandre, så det skal være lett å lese. Alle kort kan brukes kontaktløst.

Nytt fra CulturaFlokk

Berit Ås - Bokprosjekter

Professor emerita i sosial psykologi og forskning Berit Ås fyller 94 år 10. april 2022. Hun har mye på hjertet, og historier fra hennes rikholdige liv gir grunnlag for både spennende og lærerik lesning. Hun forteller blant annet fra sin tid i Utenrikskomiteen som Stortingspolitiker fra SV og fra sine mange offentlige og private reiser rundt i verden. Møter med kjente personer fortalt på nye måter med interessante bakgrunnsinformasjoner som bare er mulige å få tilgang til når internasjonale vennskap oppstår.

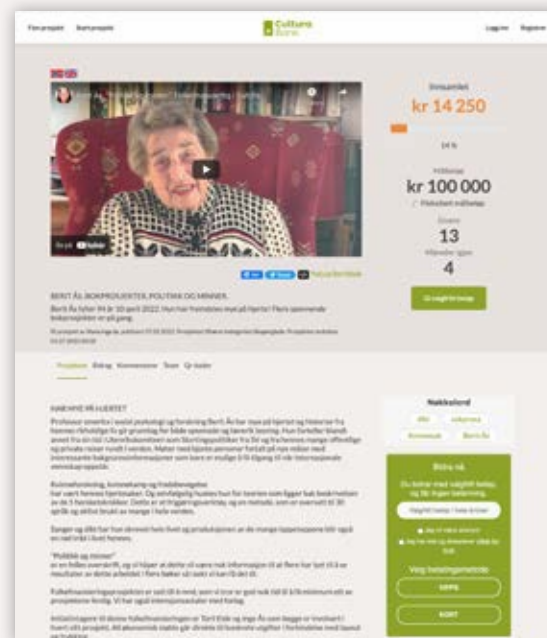
Kvinneforskning, kvinnekamp og fredsbevegelse har vært hennes hjertesaker. Og selvfølgelig huskes hun for teorien som ligger bak beskrivelsen av de 5 hersketeknikker. Dette er et frigjøringsverktøy og en metode, som er oversatt til 30 språk og aktivt brukt av mange i hele verden.

Sanger og dikt har hun skrevet hele livet, og produksjonen av de mange lappeteppene blir også en rød tråd i livet hennes.

«**Politikk og minner**» er en felles overskrift, og vi håper at dette vil være nok informasjon til at flere har lyst til å se resultater av dette arbeidet i flere bøker så raskt vi kan få det til.

Initiativtagere til denne folkefinansieringen er Toril Eide og Inge Ås. All økonomisk støtte går direkte til konkrete utgifter i forbindelse med layout og trykking.

Støtt prosjektet på CulturaFlokk.no,

Vi oppfordrer Pengevirkes le-
sere til å støtte dette prosjek-
tet gjennom CulturaFlokk:
fnd.uz/beritbok

Nytt fra våre kunder

Helios-arkivene

I mitt arbeid med Helios-arkivene har jeg nå fullført gjennomgangen av alle protokoller fra Helios-fellesskapet og Engros-virksomheten. Dette har resultert i en 120 siders rapport.

Interesserte kan få den ved å henvende seg til aroegaa@online.no.

Nå er jeg i gang med å samle kortere tekster om butikkene, andre virksomheter, personlige opplevelser og andre relevante hendelser. Jeg har fått noen bidrag, men tar gjerne imot flere.

Hilsen Arne Øgaard

Culturas første banksjef har forlatt oss

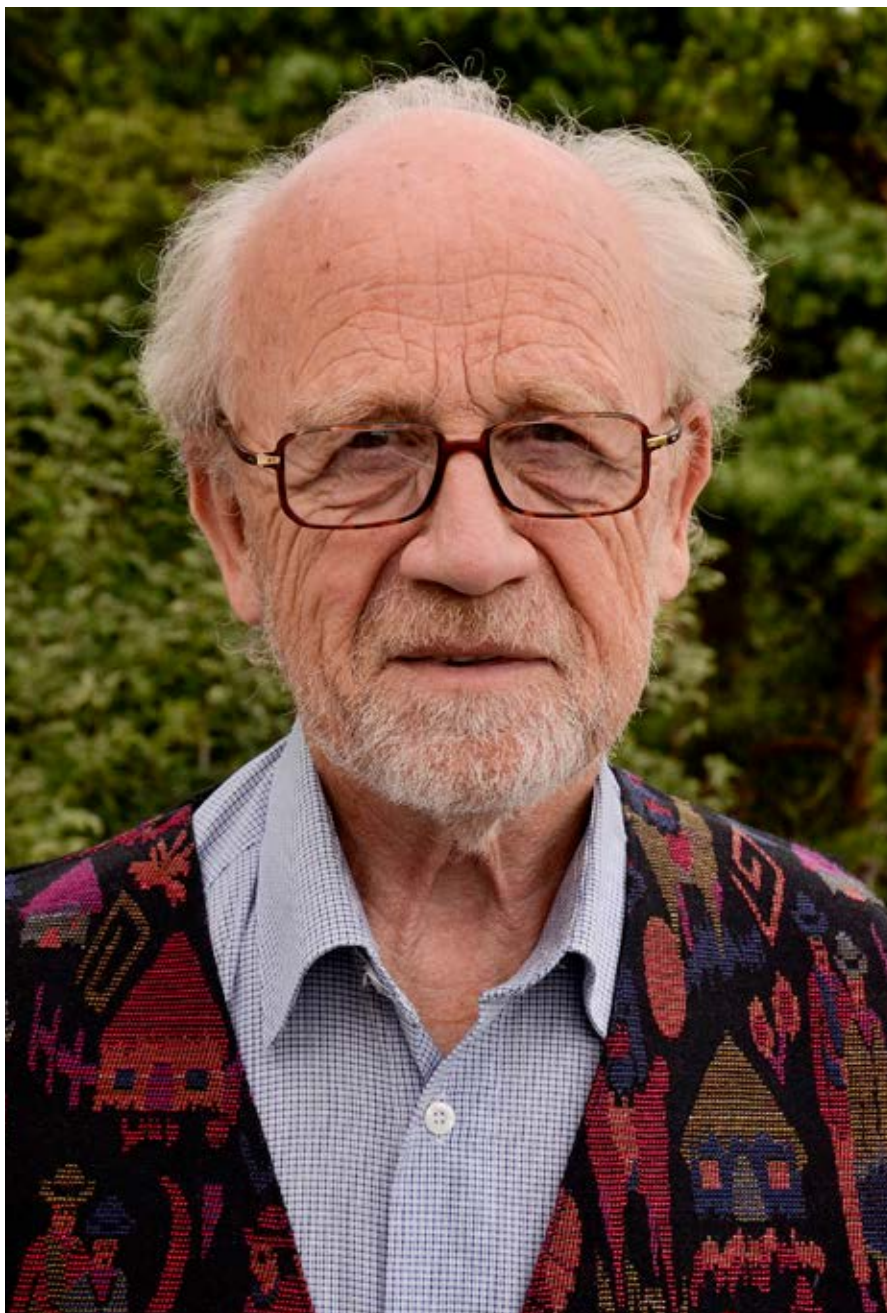
✍ ARNE ØGAARD 📷 BORGNY BERGLUND

2. juledag 2021 sovnet Svein Berglund inn. Han var bankens første sjef, og sammen med Alf Bugjerde, Erik Siem og Henriette Fløtra gjorde han det viktige forarbeidet som gjorde det mulig å starte Cultura Sparebank for 25 år siden. En viktig rådgiver og hjelper var også professor Leif Holbæk-Hanssen. Rundt dette var vi en større gruppe som støttet arbeidet på ulike måter.

Svein Berglund ble født 8. april 1936. Han var en talentfull musiker og spilte jazz og også andre musikkformer gjennom hele livet, men han ønsket en sikrere levevei og utdannet seg som siviløkonom i Århus. Her kom han i kontakt med antroposofien, som ble et livslangt engasjement. Han var spesielt interessert i Rudolf Steiners ideer om jordbruk, ernæring og fornyelse av samfunnet.

I 1968 fantes det ikke en butikk hvor du kunne kjøpe økologisk dyrkede grønnsaker. I Oslo var det en helsekostbutikk, hvor jeg kjøpte usprøytet ris, men tilbudet av ferske grønnsaker var svært begrenset. Men allerede fra 1930-tallet fantes de første biologisk-dynamiske gårdene i Norge, og etter krigen økte antallet. I tillegg drev noen gårder etter en metode som kaltes organisk-biologisk. Produktene som ble dyrket på disse gårdene, ble stort sett solgt direkte i nærmiljøet.

I 1968 var Svein Berglund med på å starte Forbrukerkretsen for kvalitetsernæring. Målet var å få en butikk i Oslo som solgte matvarer fra det biologisk-dynamiske jordbruket. Allerede i 1969 ble butikken Helios åpnet i Wilhelms gate i Oslo. Butikken trengte et lager, og etter hvert som det ble åpnet lignende butikker i Trondheim, Bergen

Tre av fire ansatte ved Cultura Sparebanks begynnelse. Fra venstre: Gerd Berge, Svein Berglund og Turid Aas.

og Haugesund, vokste dette lageret til en engrosbedrift, som i mange år holdt til i Thereses gate i Oslo. Virksomhetene ble startet som andelslag, og Svein Berglund var i mange år styreleder i andelslaget i Oslo

BRORSKAP I NÆRINGSLIVET

Men virksomheten var ikke bare startet for å støtte bønder som drev biologisk-dynamisk og for å sikre slike produkter til byfolk. Den var også inspirert av Rudolf Steiners ideer om samfunnsfornyelse, kalt tregrening. Grunnprinsippet var å plassere parolene fra den franske revolusjonen på områder hvor de virket fruktbart, det vil si frihet i åndslivet, likhet i rettslivet og brorskap i næringslivet. Det siste ble forsøkt realisert gjennom Helios-fellesskapet, og igjen var Svein Berglund en av drivkreftene, som sørget for at bønder, handelsfolk og forbrukere kom sammen to ganger i året og avtalte hva som skulle produseres og hva som var en mest mulig riktig pris. Her dreide det seg altså om et næringsliv som var bygget på samarbeid og ikke på konkurranse. På disse møtene ble de ulike gruppene kjent med hverandres situasjon og visste hvordan de best mulig kunne støtte hverandre. Fellesskapet var også styrket av en felles interesse for antroposofi og samfunnsspørsmål slik at møtene inneholdt fordypende foredrag og samtaler, og her holdt Svein Berglund ofte innledningene. I perioder med stor uenighet arbeidet Svein for forsoning og gjensidig forståelse.

Helios-fellesskapet fungerte rimelig godt i mange år, men da det på slutten av 1980-tallet kom en stor strøm av økologiske grønnsaker, klarte ikke

fellesskapet å tilpasse seg den nye situasjonen. Men Helios engros vokste og gjennomgikk flere strukturendringer, og Svein Berglund deltok i ulike tillitsverv helt til 1995. På slutten av 2000-tallet førte flere uheldige omstendigheter til at engrosbedriften Helios gikk konkurs.

KAN EN NY BANKIDÉ REALISERES?

Allerede i 1982 møttes en gruppe mennesker for å drøfte om det var mulig å utvikle en bank som kunne virke befruktende på alle livsområder uten å være sektærisk og avgrensende. Deltagerne var knyttet til ulike antroposofiske virksomheter. Sammen hadde de tilgang til noe midler, og dette ble starten på Antroposofisk Forvaltningssamvirke, som formidlet penger innen det antroposofiske miljøet. Men målet var å starte noe allment, en bankvirksomhet som mange mennesker kunne slutte seg til og se betydningen av. Ved hjelp av Leif Holbæk-Hanssens innsikt og kontakter ble det mulig å starte Cultura Lånesamvirke i 1986. Mange ville ha en transparent bank som lånte ut penger til samfunnsnyttige og miljøvennlige formål, men hvem ville våge steget med å lede denne banklignende virksomheten? Det var høyst usikkert hvordan det ville bli med inntekter og lønnsevne. Men Svein Berglund våget spranget selv om han hadde en stor familie å forsørge. Dette motet var helt avgjørende for at vi i dag har en velfungerende bank. Mange støttet opp i starten både med arbeid og også gavepenger. Av de tidligere hjelperne ble det Gerd Berge og Turid Aas som fulgte banken videre, og etter hvert kom også Arve Gjetnes med.

I tidligere nummer har vi beskrevet den krevende prosessen med å få

virksomheten godkjent som sparebank og dens jevne utvikling frem til det den er i dag. Svein Berglund var banksjef frem til 2003 og styreleder fra 2006 til 2008. Til spørsmålet om Cultura er en antroposofisk bank pleide han å svare at den ble startet av antroposofier, og at det antroposofiske meditasjons- og studiearbeidet ga indre kraft til å bringe ideene inn i virkeligheten, men at målet hele tiden var at dette skulle være en bestrebelse mange mennesker kunne forstå og slutte opp om. For bankens personale holdt Svein i flere år Cultura-skolen, som ga innsikt i Rudolf Steiners ideer om økonomi og samfunn. Hans innsiktsfulle, inkluderende og omtenkssomme lederstil skapte en atmosfære som fortsatt preger arbeidet i banken. I alt sitt virke hadde han god støtte av sin kone Borgny, som han giftet seg med allerede i studietiden. Sammen fikk de tre gutter og adopterte tre jenter, som alle omtaler Svein som en tålmodig og omsorgsfull familiefar.

Svein Berglund var den første styreformannen i Dialogos, en organisasjon som arbeider for bedre kontakt mellom det antroposofiske miljøet og den øvrige verden. Han påtok seg også flere tillitsoppgaver i det antroposofiske miljøet, og det hendte at han spilte orgel til handlingene i Kristensamfunnet. På slutten av sitt liv var han og Borgny også engasjert i Camphill landsbystiftelse.

På et Helios-møte i 1979 uttalte Svein: «Alt arbeid må skje i konfrontasjon mellom to plan. Det indre må skoles ved handling i det ytre, det ytre må sees som et avtrykk av det indre». Gjennom sitt liv og virke viste Svein Berglund at denne uttalelsen var mer enn vakre ord.

Prosjekter som har fått støtte fra Cultura Gavefond i 2021

Miljø

EVA KITTELSEN har fått støtte til å spre inspirasjon og kunnskap om reparasjon og vedlikehold av klær og tekstiler. My Visible Mend har egen nettbutikk der du får kjøpt utstyr for synlig (og usynlig) reparasjon av klær og tekstiler.

Eva Kittelsen, med cardigan med synlig reparasjon.

LILLEHAMMER REPARERER er et nettverk av bedrifter som tilbyr reparasjoner. De har fått støtte til å holde to åpne reparasjonsarrangementer, med praktisk reparasjon og informasjon om muligheter for reparasjon.

PROSJEKTET «KOFFERTEN» har fått støtte til gjenbruksløsning for klær. Formålet er å fremme gjenbruk overfor en ny gruppe, som sjelden handler brukt i dag.

CYCLE UB utvikler en helhetlig løsning for opphenting og utnyttning av slam fra oppdrettsmerder. De ønsker på denne måten å skape en sirkulærøkonomi der enhver ressurs blir utnyttet optimalt. De har fått støtte til utvikling av prototype for oppsamleren.

Økologi

NIAFRANGS VENNER har fått støtte til opplæring av barn og unge i Sør-Senegal i hvor viktige mangrovene er for dyre- og plantelivet og kystlinjen og hvordan de kan ta vare på dem. Mangroverøttene binder sand og beskytter elvemunninger mot å bli vasket ut i havet. De beskytter også skilpaddene.

DYPE RØTTER på gården Reppe Søndre i Trondheim – økologisk gård, gårdsbutikk og kafe med praksisplasser

for flyktninger. De fikk støtte til å kjøpe planter og frø, som skal brukes til å skape et dyrelivsvennlig hageområde som vil tiltrekke seg mange fugler og insekter.

MONICAS TRADISJONSBAKERI v/ Monica Jakobsen har fått støtte til oppstart av bakeri. Bakeriet ønsker å være en motvekt til industribakeriene og skal bake med lokalprodusert og noe økologisk mel. De skal også ha eget utsalg.

HÅVARDS GRØNNSAKER har fått støtte til å sette i stand en brakk polytunnel og noe jord på friland på Røed Gård, Jeløy, Moss. De vil etter hvert tilby økologiske tomater og flere typer grønnsaker og mikrogrønt i en utvidet sesong. Håvards Grønnsaker vil levere til lokale restauranter, nabolag, Reko-ringer og Bondens marked.

Fattigdomsbekjempelse

GURO DALBY har fått støtte til et vanningsanlegg i et fattig område av Senegal. Det vil legge grunnlaget for å dyrke opp en tomt der det er tørke store deler av året. De vil da kunne dyrke alle slags frukt og grønnsaker.

Sosiale tiltak

AMBULERENDE MILJØTJENESTE I STRAND KOMMUNE har fått støtte til kjøp av gitar slik at de kan synge og spille for brukerne sine.

KULTIVERINGSKOLLEKTIVET er et tilbud for innbyggere i Asker, som sliter med psykisk helse og rusproblemer eller på annen måte er på utsiden av det ordinære arbeidslivet. Gruppa bruker fermentering som metode for å konservere mat på en bærekraftig måte, uten kunstige tilsetningsstoffer eller giftige pesticider. Gavefondet har gitt tilskudd til kjøp av utstyr.

Barn og ungdom

ALVIM VELFORENING jobber for at bydelene Alvim og Vesteng i Sarpsborg skal bli et hyggeligere sted å bo og vokse opp. I dag er det store sosioøkonomiske utfordringer her og foreningen har startet en rekke tiltak for å bedre miljøet.

BASECAMP er en rus- og kriminalitetsforebyggende forening lokalisert i Øygarden kommune. Målgruppen til Basecamp er ungdommer mellom 13 og 25 år, som ikke er del av annet organisert ungdomsarbeid. Deres mål er å hjelpe ungdommer til å nå drømmen om et godt liv.

Søkere til Cultura Gavefond

Cultura Gavefond er opprettet med utgangspunkt i verdigrunnlaget som Cultura Bank bygger på og har til oppgave å støtte utviklingsoppgaver innenfor bærekraftige og samfunnsnyttige formål. I dagens situasjon har Gavefondet begrensede midler til utdeling og kan støtte konkrete tiltak med beløp i størrelsesorden 3 000 – 15 000 kroner. Gavefondet gir ikke midler til drift.

Benytt søknadsskjema på cultura.no/gavefond

Søknadsfrister: 15. mars, 15. august og 15. november

Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar

Hazel Henderson

✍ PROFESSOR OVE JAKOBSEN, SENTER FOR ØKOLOGISK ØKONOMI OG ETIKK, NORD UNIVERSITET

INNLEDNING

Vi står i et kritisk øyeblikk i jordens historie, en tid da menneskeheten må velge sin fremtid. Valget er vårt: skal vi utvikle et globalt partnerskap for å ta vare på jorden og hverandre eller skal vi risikere å ødelegge økosystemenes mangfold og dermed vårt eget livsgrunnlag? Generelt mangler menneskeheten fortsatt en tilfredsstillende løsning på problemet med hvordan man kan skape et bærekraftig samfunn. Listen over økologiske og sosiale problemer som ikke lar seg løse innenfor gjeldende økonomiske begreper og metoder er økende, ifølge Hazel Henderson.

Denne utviklingen har ført til økende sosial og økonomisk ulikhet. Stadig flere forstår at tradisjonell markedsøkonomi undervurderer sosiale kostnader, og at prisene ikke reflekterer disse kostnadene. Derfor er ikke markedene egnet til å håndtere tilfredsstillelsen av reelle menneskelige behov. De fleste økonomer har hatt en tendens til å ignorere de sosiale og miljømessige variablene som ikke passer inn i fagets teoretiske modeller. Det gjelder for eksempel spørsmål angående rettferdig fordeling av ressurser, noe «det frie markedet» og «rasjonelle forbrukere» ikke har lyktes med.

ØKOLOGISK

VIRKELIGHETSFORSTÅELSE

Stadig flere stiller i dag spørsmål ved om det er mulig å håndtere komplekse utfordringer basert på et reduksjonistisk paradigme som fokuserer på adskilte problemstillinger, en om gangen, isolert, uten oversikt over hele systemet. Henderson mener at en slik tilnærming genererer utilsiktede konsekvenser i andre deler av systemet.

”

The complexities of understanding the new global economy require going beyond economics to a multi-disciplinary approach

Henderson 1999

Et annet problem er at løsninger som bare krever endring i teknologi, overser betydningen av behovet for endring i etiske verdier og livsstil.

Som alternativ viser Henderson til en helhetlig tilnærming basert på systemteori og analogier hentet fra biologiske og økologiske disipliner der alle vesener og fenomener eksisterer eller oppstår på grunn av deres forhold til andre vesener og fenomener, ingenting verken i den menneskelige eller den ikke-menneskelige verden eksisterer isolert. Alt levende utvikler seg i et gjensidig avhengighetsforhold til andre livsformer. Til sammen danner de et stort kosmos, som opprettholder livets rytmer. I følge Henderson bidrar denne forståelsen til at næringslivet gradvis endrer seg fra et «reduksjonistisk syn», der produkter og tjenester blir sett på som separate deler, til et «helhetssyn», der de blir betraktet mer som integrerte prosesser i levende nettverk.

Konkret innebærer det at for å forstå den nye globale økonomien kreves det at vi åpner for en flerfaglig tilnærming der økonomi blir forstått på ulike integrerte nivåer; globale, internasjonale, nasjonale, bedrifter, lokale myndigheter, det sivile samfunn og familien/individet.

GLOBALISERING

Begrepene «global», og «globalisering» er basert på et antroposentrisk (menneskesentrert) perspektiv. Begrepene inkluderer ikke klodens økosystemer og alle andre livsformer som mennesker deler den planetariske biosfæren med. Henderson mener derfor at begrepet «planetarisk» er mer dekkende enn «globalt» fordi det omfatter alle økosystemer som er forutsetningen for menneskelig livsutfoldelse. I dag er forholdet mellom det planetariske metasystemet og økonomiens under-systemer i ubalanse. For å komme i balanse kreves det tiltak på flere nivåer:

Litteratur

Hazel Henderson (1996): *Creating Alternative Futures: The End of Economics*, Kumarian Press

Hazel Henderson (1999): *Beyond Globalization: Shaping a Sustainable Global Economy*, Kumarian Press

Hazel Henderson and Daisaku Ikeda (2004): *Planetary Citizenship: Your Values, Beliefs and Actions Can Shape A Sustainable World*, Middelway Press

Hazel Henderson (2006): *Ethical Markets – Growing the Green Economy*, Chelsea Green Publ. Company

- Endre menneskelige oppfatninger av virkeligheten
- Skape endringer i personlige verdier, preferanser og mål, som senere reflekteres i nye kollektive og institusjonelle mål
- Når grensene for akademiske disipliner blir overskredet, oppstår det kognitiv dissonans som kan føre til paradigmeskifter
- Utfordre rasjonaliteten og legitimiteten til ressursallokeringer og beslutninger fra statlige og private institusjoner.
- Styrke makten til lokalbefolkningen slik at de kan beskytte egne interesser
- Innenfor en planetarisk og økologisk kontekst sammenfaller individuelle interesser med fellesskapets interesser, de blir bokstavelig talt identiske

Konsekvensen er, ifølge Hazel Henderson, at fremtidens næringsliv vil være svært annerledes enn det vi ser i dag. For å omstille økonomien til å bygge på fysikkens grunnleggende lover og økologiens prinsipper argumenterer hun blant annet for en overgang fra lineære til sirkulære verdikjeder og for at konkurranse må balanseres av samarbeid og deling.

SELV-UTVIKLING – DEN GLOBALE BORGEREN

Fordi det er umulig å utvikle helhetsforståelse uten å være et helt menneske mener Henderson at alle løsninger på miljøutfordringene må begynne med det hun kaller en individuell menneskelig revolusjon. Dette betyr at i stedet for å bli absorbert i egoets avgrensede selv må hvert individ gjenkjenne sin forbindelse med alt liv i kosmos. Ved å gjøre dette kan vi overskride vår tilbøyelighet til egoistisk grådighet og avansere langs en mer medfølelse vei der vi skaper gjensidig lykke for oss selv og andre. Hun er sikker på at dette er nøkkelen til å skape en ny sivilisasjon basert på livets verdighet. En ny identitet vokser frem – den globale borgeren – preget av kjærlighet, sinnsro, selvak-tualisering, dialog og tid til refleksjon og kontemplasjon, verdier som aldri kan tilfredsstilles med rent økonomiske midler.

SAMARBEIDENDE NETTVERK

Hazel Henderson stiller spørsmål ved hvordan økonomien vil klare å omstille seg til langsommere vekst, preget av mindre kapitalintensive og energikrevende løsninger. Dette er krav samfunnet står overfor ifølge mange fremtidsforskere. Utsiktene til at «foreldede» organisasjoner vil forsvinne virker skremmende fordi mange har vokst seg så store og sysselsetter så mange mennesker at en tilbakegang kan forårsake store negative konsekvenser for både enkeltmennesker og samfunn. For å håndtere utfordringene kan løsningen være at organisasjonene omformulerer sine mål og omstrukturerer seg langs mindre pyramideformede og hierarkiske linjer. Selv om samarbeidende nettverk uten hovedkvarter, ledere og kommandolinjer virker fremmed for de fleste i dag vil de ifølge Henderson fungere som selvorganiserende systemer, som er knyttet sammen i samarbeidende nettverk. En slik endring krever også en holistisk vitenskap fordi den nye organisasjonsformen ikke passer inn i tradisjonelle, reduksjonistiske samfunnsvitenskapelige begreper, metoder og modeller. Nettverksbygging er den mest vitale, intelligente, integrerende organisasjonsmåten i fremtiden.

FREMTIDENS SAMFUNN

En viktig forutsetning for å lykkes med en demokratisk samfunnsendring preget av rettferdighet og åpenhet er bred offentlig deltakelse fra innbyggere fra alle deler av samfunnet. Det kreves kunnskap og motivasjon for å utvikle og implementere nye paradigmer som gjør oss i stand til å se fremtidsbilder som inkluderer nye alternativer innen teknologi, arbeid, livsstil, familieordninger og sosiale roller. Fremtidens forbrukere vil i økende grad etterspørre en livsstil som inkluderer metabehov som for eksempel mening og formål med livet, en sterk følelse av fellesskap og samarbeid, økt deltakelse i sosiale beslutninger, et generelt ønske om sosial rettferdighet, flere individuelle muligheter for selvutvikling og flere muligheter for å definere sosiale roller innenfor et mer estetisk og sunt miljø. Et viktig bidrag til å utvikle et inkluderende samfunn er ifølge Henderson å etablere møtesteder hvor

mennesker kan komme sammen fritt og utvikle sitt individuelle og kollektive potensial i et dynamisk fellesskap. Hun påpeker at en nasjon som har mistet evnen til å forestille seg en alternativ fremtid vil bli retningsløs og sårbar.

AVSLUTNING

Når menneskeheten ser på seg selv som en ansvarlig, bevisst del av jordens levende organisme, som medskaper i den fremtidige symbiosen, vil vi omstrukturere vår kunnskap, våre universiteter og skoler og våre relasjoner. Innovative ideer for grønnere teknologier, lokal bærekraft, lokale økonomier, organisk landbruk med fellesskapskontrakter og nye indikatorer utover BNP er sentrale i de fremtidige endringene. Hazel Henderson utvider den velkjente formuleringen – Tenk globalt handle lokalt – med å påpeke at vi også må handle globalt.

Biografi

Hazel Henderson er født i England i 1933. Hun er æresdoktor fra University of San Francisco; Soka University (Tokyo); Worcester Polytechnic Institute, Massachusetts (USA); og Wilson College, Pennsylvania (USA). Henderson er grunnlegger av Ethical Markets Media og forfatter av den prisbelønte boken *Ethical Markets: Growing the Green Economy* (2006) og åtte andre bøker. Hun er æresmedlem av Club of Rome. Hun sitter i flere redaksjoner, inkludert *The State of the Future Report*, og *The Environmental Magazine* (USA), *Resurgence* og *Foresight and Futures* (UK). Hazel Henderson er fremtidsforsker, økonom og konsulent for bærekraftig utvikling i FN og Earth Charter.

Økologisk økonomi kommer som programfag på videregående skole

Nå kommer en helt unik mulighet for elever i Bodø til å velge økologisk økonomi som fag fra neste år. Ingen andre skoler i landet tilbyr dette faget ennå.

Dette er en del av en stor satsing på økologisk økonomi som Bodø2024 er involvert i, med professor Ove Jakobsen i spissen. Læreplanen er godkjent av Utdanningsdirektoratet, og undervisningen i faget vil bli evaluert hvert år fremover. Håpet er at tilbudet etter hvert kan bli landsdekkende. Lærebøker blir utarbeidet av lærere ved skolen i samarbeid med Ove Jakobsen.

«Godkjenning av programfaget Økologisk økonomi 1 og 2 for utprøving ved Bodø videregående skole fra høsten 2022 representerer et gjennombrudd i arbeidet med å formidle kunnskap til ungdom om hvordan de kan være med på å utvikle bærekraftige samfunn med høy livskvalitet, noe som er sentralt i prosjektet Bodø 2024», sier Ove Jakobsen.

Elever ved Topplinje Business ved Bodø videregående skole er de første

som kan velge det nye programfaget økologisk økonomi fra høsten 2022,

«Økologisk økonomi ser veldig spennende ut, det er et tilbud som gir oss mer innblikk i hvordan samfunnet og bærekraftig økonomi faktisk er. Økologi er veldig viktig for fremtiden, og vi er fremtiden», sier elever ved Topplinje Business ved Bodø videregående skole.

«Økologisk økonomi er et satsingsområde for oss, og når vi nå får introdusert faget til de unge i Bodø gir det en helt ny mulighet til å få fokus på de utfordringene samfunnet står overfor de kommende årene, og ikke minst hva vi kan gjøre bedre for å løse dem. Det er de unge som er fremtiden, og som tenker de nye tankene», sier direktør i Bodø2024 André Wallann Larsen.

HVA ER ØKOLOGISK ØKONOMI?

Økologisk økonomi handler om å forstå økonomi som underordnet naturens rammer og bygger på økologiske prinsipper. Kunnskap om økologisk-økonomisk teori og metode gir grunnlag

for forståelse av bærekraftige løsninger lokalt, nasjonalt og globalt. Økologisk økonomi skal bidra til å forstå hvordan økonomi, høy livskvalitet og bærekraftig natur er gjensidig avhengige av hverandre.

ØKOLOGISK ØKONOMI PÅ SKOLEN

Faget forbereder til videre studier, til samfunnsengasjement og aktiv deltakelse i utviklingen av fremtidens samfunns- og arbeidsliv. Økologisk økonomi skal bidra til at elevene blir engasjerte deltakere i samfunnet med forståelse for hvordan økonomi, natur og sosiale forhold sammen påvirker den økonomiske utviklingen nasjonalt og globalt. Faget fremmer kritisk tenkning og etisk bevissthet gjennom arbeid med og refleksjoner over helhetlige sammenhenger, og politiske beslutningers betydning for utvikling, endring og nytenkning.

Kontakt

Ove Jakobsen
Prosjektkoordinator for økologisk økonomi, Bodø2024
+47 415 02 991
Epost: Ove.Daniel.Jakobsen@bodo2024.no

De første elevene – Økologisk økonomi og Topplinje Business. Alle er 16.

Fra venstre foran: Håvard Tofte Moland, Elias Øyen, Ask Mikaelson. I midten: Guro Aase Helgesdatter Solbakk, Mats Dahle, avd. leder Tarjei Eck Hansen, Mats Øyen, Fabian Elias Wågønes. Øverst: Emilia Stefanowicz, Jenny Augusta Løften Eslund, Hedvig Johanne Hansen Knappskog, Ingeborg Skålbornes Rikardsen, Sofie Amalie Karlsen Lie, Bitanya Brehanu Deme, Iselin Julie Jelstad, Sangkomsuk Krongkaonasam
Foto: Nina Nygård Sjøholt

Bærekraft og rettferdighet

✍ ARNE ØGAARD

For en økonom kan bærekraft bety at en bedrift har livsgrunnlag, mens en miljøverner vil kreve at den ikke ødelegger vår fremtid ved å overbelaste naturen. I FNs 17 bærekraftsmål kreves det også sosial rettferdighet nasjonalt og globalt.

I sin siste bok gir Erling Holden og Kristin Linnerud en oversiktlig fremstilling av bærekraftbegrepets historie og utvikling. Det begynte med Gro Harlem Brundtland og Verdenskommisjonen for miljø og utvikling i 1987. Dagens 17 FN-mål er svært omfattende, men har skapt stort engasjement i bedrifter, kommuner, direktorater og organisasjoner. Boken gir en oversiktlig fremstilling av disse målene, men påpeker også at vi er langt fra å realisere dem. Av og til kommer det rapporter om at omfanget av sult og fattigdom er synkende, men det kommer også meldinger om det motsatte. Kriger, epidemier og ekstremvær skaper jevnlig store problemer.

Allerede i 1972 kom rapporten *Limits to growth*, som viste at vi var på vei i en selvødeleggende retning. Men verden var ikke moden til å ta inn over seg realitetene. Nå pågår det i det minste aktive diskusjoner. Selv om politikerne setter mål, betyr det ikke nødvendigvis at de blir gjennomført. Boken skildrer fire spenningsforhold, som gjør det vanskelig å finne konkrete løsninger.

Erling Holden og Kristin Linnerud
Bærekraftig utvikling – En idé om rettferdighet
Universitetsforlaget 2021

Allerede i 1972 kom rapporten *Limits to growth*, som viste at vi var på vei i en selvødeleggende retning. Men verden var ikke moden til å ta inn over seg realitetene.

1. Vår tid mot fremtiden. 2 Vekst mot miljø 3. Nord mot sør. 4. Vitenskapelig nøyaktighet mot politisk aksept. I dag ville et underpunkt av spenning 2 kunne presiseres som forsvarlig forbruk mot nødvendig antall arbeidsplasser.

De innledende kapitlene om historikk og de avsluttende om indikatorer og rapportering er de sterkeste i denne boken. Kanskje fordi de er de mest konkrete.

De mellomliggende kapitlene med teorier om menneskelige behov, sosial rettferdighet, naturens tålegrenser og lokal bærekraft har viktige poeng, men de blir for ordrike, og det vesentlige forsvinner lett i det mindre vesentlige. Det samme gjelder de neste kapitlene, som kalles fortellinger om de samme temaene, men det dreier seg ikke om fortellinger, men snarere korte beskrivelser av eksempler hvor noen er mer interessante enn andre. Et tema som økologisk økonomi blir for kort omtalt til at det sentrale i dette arbeidsområdet kommer fram.

Det har etter hvert kommet mange bøker om dette temaet. Noen er skrevet med et medrivende engasjement, andre er skrevet med et forsøk på å skape en

viss akademisk oversikt og objektivitet. Det er krevende å finne balansen mellom disse ytterpunktene, og denne boken er ikke den mest vellykkede. I perioder er den tung å lese uten at jeg synes at jeg får noe igjen for anstrengelsen. Mot slutten kan vi lese at det handler om å endre våre verdier, oppfatninger, bevissthet og tenkemåte, slik at fattige mennesker, fremtidige generasjoner og naturen vi lever i blir like viktige som hensynet til våre individuelle behov her og nå. Dette er selvsagt et hovedpoeng, men forfatterne kunne brukt mere plass på å søke opp menneskegrupper som virkelig har klart å gå noen skritt i riktig retning, og som kan gi leserne lærdom og inspirasjon.

Mangfold i økonomifaget

✍ ARNE ØGAARD

Mange unge vil studere økonomi for å forstå verden, men blir skuffet når de mest får lære en matematisk metode.

Medlemsorganisasjonen Rethinking Economics, som består av økonomer, studenter og andre med interesse for økonomifaget, har som formål å reformere økonomiutdanningen og få inn mer kritisk tenkning og virkelighetsnære problemstillinger. Som et bidrag i dette arbeidet er det nå utgitt en bok som gir innblikk i ulike former for økonomisk tenkning. De eksisterende utdanningsinstitusjonene underviser stort sett i det som kalles nyklassisk økonomi eller mainstream økonomi. Det er en metode for å beregne effektiv fordeling under visse gitte forutsetninger. Bakerst i boken er et eget kapittel som presenterer denne metoden og gir innblikk i dens likevektsberegninger. Jeg kunne ønsket at dette kapittelet var en mer konsis oversikt.

NYTENKNINGENS BETYDNING

Økonomer som er kritiske til mainstream, mener at metoden ikke tar med grunnleggende spørsmål som økologiske- og økonomiske kriser og andre viktige sider av virkeligheten. Det påpekes i boken at de som ikke tenker mainstream kan utestenges fra akademiske stillinger og publiseringsmuligheter.

Samfunnsøkonomi virker komplisert med sin tekniske sjargong og de matematiske symbolene. I denne boken er målet å bruke et språk som mange kan forstå. En som i stor grad lykkes i dette er Erik S. Reinert, som under overskriften evolusjonær økonomi presenterer ideene til østerrikeren Joseph Schum-

”
Samfunnsøkonomi virker komplisert med sin tekniske sjargong og de matematiske symbolene. I denne boken er målet å bruke et språk som mange kan forstå.

peter (1883-1950). Han skriver også om norsk-amerikaneren Torstein Veblen (1857-1929), som er kjent for sin kritikk av «prangende forbruk». Veblen skilte også mellom abstrakte teorier som gir mye prestisje og mer nyttige teorier som ofte ikke blir like høyt ansett. I motsetning til det gjengse synet om at det er kapital som skaper utvikling, hevdet Schumpeter at pengene i seg selv ikke har noen verdi, det er de nye ideene som bringer oss framover. Ut fra en slik betraktning burde samfunnet legge større vekt på å utvikle kreativitet enn på å bevare de rikes formuer. Reinert refererer også amerikaneren Paul Krugman, som uttalte at de faktorene han tok med i sine matematiske modeller var mindre viktige enn de faktorene han ikke tok med fordi han ikke kunne modellere dem. Dette bare for å nevne noen eksempler fra Reinerts tekst, som gir et allsidig bilde av forholdet mellom økonomisk teori og den virkelige verden.

FEMINISTISK OG INSTITUSJONELL ØKONOMI

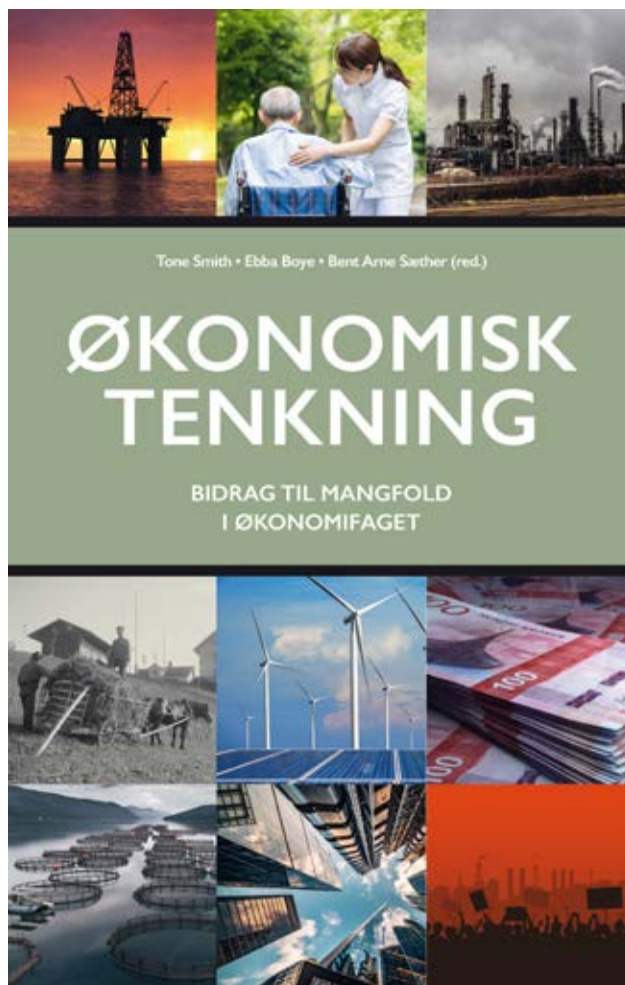
Iulie Aslaksen, Margunn Bjørnholt og Charlotte Koren gir eksempler på hvor

ufullstendig vår oppfatning av den økonomiske virkeligheten blir når vi ikke regner med betydningen av kvinners ubetalte arbeid. Arild Vatn skriver om ulike retninger i institusjonell økonomi. Med institusjoner menes her alt som styrer oss gjennom konvensjoner, normer og lover. Det påpekes at mennesket ikke er så rasjonelt som den nyklassiske økonomien forutsetter. For hva er rasjonelt? I min situasjon er det rasjonelt å ha betydelige summer stående inne til null rente i Cultura Bank slik at pengene kan komme andre best mulig til nytte. Men for andre som er i en annen situasjon, vil dette fremstå som den rene galskap.

Når økonomiske forskere skal bevege seg inn i dette komplekse feltet, kan mye fremstå som akademisk og noe virkelighetsfjernt. Men avslutningsvis påpeker Vatn at markedet ikke kan avgjøre hva som er best for samfunnet. «Dette betyr at samfunnet må etablere arenaer der man sammen kan «tre til side» og vurdere «hvem vi ønsker å bli» og «hva som er greit å gjøre». (...) Selv sagt er dette krevende og fordringene på demokratiet store. Samtidig er vi nå kommet i en situasjon hvor problemene for fellesskapet av å framelske individuelle valg i markeder – jf. klimaproblemene, tap av biodiversitet m.m. – er så

Tone Smith, Ebba Boye og Bernt Arne Sæther (red.)
Økonomisk tenkning – Bidrag til mangfold i økonomifaget
Solum Bokvennen 2021

omfattende at vi ikke kan spørre «hva ønsker du?», men også «hva ønsker vi?» og «hva er akseptabelt å gjøre?». Ingen teori kan gi oss svar på slike spørsmål, men klassisk institusjonell teori hjelper oss til å formulere spørsmålene, og støtter oss i prosessen fram mot svaret.»

FRA MARX TIL HAYEK

Anders Ekeland skriver saklig om marxistisk økonomi. For meg har dette først og fremst historisk interesse, selv om flere av beskrivelsene til Marx fremdeles gjelder. Det er fortsatt et skjevt maktforhold mellom arbeidsgivere og arbeidstakere, og mange opplever fremdeles at de må selge sin arbeidskraft for penger. Det er interessant at noen fortsatt jobber med selvmotsigelser hos Marx og funderer på hvordan de kan lage matematiske modeller av hans teorier. Men jeg ser ikke hvordan Marx kan hjelpe oss til å løse dagens mange utfordringer.

Anders Helland og Thorvald Grung Moe skriver om Ny Monetær Teori og tiden etter Keynes. Keynes er jo kjent for statlige inngrep i næringslivet i nedgangstider, og denne teksten gir et mer nyansert virkelighetsbilde enn det vi får i den nyklassiske teorien. Men skal staten gripe inn, trengs det penger, og da er det spørsmål om hvor mye den kan låne av sin egen sentralbank. I USA kan det se ut til å være uendelig, men gjelder dette også andre land? Teksten gir et innblikk i denne problematikken.

Anders Hardhaug Olsen skriver om

østerrikske økonomer, hvor Friedrich Hayek er den mest kjente. Mens andre er opptatt av å finne best mulig matematiske modeller som beskriver dagens økonomi, mener østerrikerne at konkrete beskrivelser kan gi et mer nyansert bilde av virkeligheten. De hevder at naturvitenskaplige metoder ikke egner seg i økonomifaget. I motsetning til teorien om at mennesker tar rasjonelle valg argumenterer de for at alt mennesker gjør er preget av usikkerhet. Mennesker er forskjellige og kan ha både ulike og motstridende planer. Men her som hos Schumpeter ansees entreprenørskap som en viktig drivkraft. Østerrikerne var også tidlig ute med å forstå konjunktursvingninger, som omtales i siste del av kapittelet. I den østerrikske skolen, som i de fleste øvrige retningene, er det alltid ulike personer med ulike synspunkter. Noe av verdien med denne boken er å bli kjent med forskjellige teorier og mer eller mindre kontroversielle økonomer innen det akademiske feltet.

ØKOLOGISK ØKONOMI

Tone Smith skriver om hvordan økologiske økonomer er opptatt av å forstå økonomiens forankring i den biofysiske verden og av hvordan økonomien kan omformes til å fungere på naturens premisser. Det meste av teksten viser at vi lever med begrensede ressurser, i det Kenneth Boulding kalte en romskips-økonomi. I denne metaforen ligger det klart at vi må dele det lille vi har på en rettferdig måte. Tone Smith viser de historiske linjene i

fagets utvikling og at vi i dag trenger et helt annet verdibegrep enn nytteforståelsen innen mainstream. Innenfor det som i dag kalles økologisk økonomi finnes det et mangfold av retninger. Men de har felles utgangspunkt og er gode til å kritisere det mangelfulle miljøperspektivet i dagens økonomi og politikk. Tone Smith har en liste med områder hvor det kan gjøres politiske endringer, men det blir ikke plass til å diskutere disse i denne artikkelen. Avslutningsvis peker hun på to viktige arbeidsområder. Det ene er å utvikle visjoner og utopier for framtidige samfunn. Det andre er å utvikle kunnskap og ideer om hvordan endringer kan finne sted. Her henviser hun til Ove Jakobsens bok Økologisk økonomi hvor 40 av de tenkerne han har omtalt i Pengevirke er presentert. Blant disse finnes det både folk som har valgt å arbeide innenfor en akademisk ramme og andre som er engasjert i hvordan vi på ulike måter kan arbeide mer direkte for nødvendig samfunnsendring. 🍃

Arbeid uten mening

✍ ARNE ØGAARD

For mange innebærer arbeid å sitte foran en datamaskin. De går til sine kontorer, men gjør de egentlig noe nyttig? Jeg kjenner regnskapsfolk, forlagsmedarbeidere og andre som jobber mye og også opplever hverdagen som meningsfull, men dette gjelder åpenbart ikke alle. En ny årsak til psykiske problemer, såkalt bore-out, er at folk har for lite å gjøre på jobben og/eller at de opplever at det de gjør er meningsløst.

Vi har hatt en rivende teknologisk utvikling, som har medført forenkling av mange arbeidsoppgaver. Dette har ført til innskrenkninger blant de som utfører praktiske arbeidsoppgaver, de som jobber «på gulvet». Men det har ikke ført til det samme antall oppsigelser blant de som jobber på kontorene. Det er en av grunnene til at mange ikke har tilstrekkelig med oppgaver til å fylle arbeidsdagen. Så lenge det er økonomisk forsvarlig vil mange ledere gjerne ha en stor stab, og ut fra deres synspunkt kan det aldri bli nok markedsføring og rapportering. Et annet problem, som er sterkere i Norge enn i Danmark, er at lovgiving og fagforeninger gjør det vanskelig å si opp folk. Dette kan føre til at noen blir satt til å gjøre meningsløse oppgaver.

En annen type meningsløshet har fulgt i kjølvannet av New Public Management. Det vil si at alle typer virksomheter setter konkrete mål, som så skal kontrolleres. Dette medfører en omfattende rapportering, som krever mye tid, uten at de som rapporterer opplever at de gir tilbakemelding om det som er mest vesentlig i deres ar-

beid. Spesielt fra skole- og helsevesenet har det kommet protester mot denne tidstyven. I det hele tatt kan det gå mye tid til tiltaksplaner, kvalitetskontrollrutiner og ulike rapporter, som får liten praktisk betydning. Det er heller ikke alle som ser meningen i å utarbeide nye visjoner og logoer. En velkjent tidstyv er dårlig organiserte møter.

Dennis Nørmark og Anders Fogh Jensen kaller i sin siste bok denne typen arbeid for pseudoarbeid. Boken er tidligere utgitt på dansk, men er nå oversatt og tilrettelagt for norske forhold. Vi får følge de to forfatterne på deres reise til ulike forskere og enkeltpersoner, som konkretiserer hva pseudoarbeid kan være. Noen vil kanskje tenke at det

må være fint å gå på jobben uten å ha noe å gjøre, men i lengden blir det en nedbrytende kombinasjon av frykt for å bli oppsagt og mangel på opplevelse av å gjøre noe meningsfylt. Dette er heller ikke noe folk våger å snakke om med ledere eller kollegaer, men til de to forfatterne kom det et stort antall henvendelser etter at den danske originalen utkom. De ble kontaktet av like mange fra privat som offentlig sektor.

Boken er skrevet i en lett, nesten humoristisk tone, men uten at det går ut over alvoret i fremstillingen. De mange eksemplene gjør problemene konkrete. Boken bør derfor kunne være et godt utgangspunkt for bevisstgjørendes samtaler på de fleste arbeidsplasser. Noen av de aktuelle spørsmålene: Er ledere så betydningsfulle som det ofte sies? Er det nødvendig at effektive arbeidstagere forblir på kontoret når de har gjort jobben sin? Vil innføring av borgerlønn medføre at folk lettere kan prioritere de arbeidsoppgavene som virkelig trengs? Selv leser jeg boken som en påminnelse om at det kan være på tide å skille arbeid fra lønn. Boken er anbefalt av Danmarks statsminister Mette Fredriksen.

Dennis Nørmark og Anders Fogh Jensen

Pseudoarbeid – hvordan vi fikk det travelt med å gjøre ingenting
Strev forlag 2021

Hva skal vi leve av etter oljen?

✍ ARNE ØGAARD

Politikerne kommer daglig med løfter og visjoner, men hva finnes det av konkrete planer?

Dette er et hovedspørsmål i Eli Moens siste bok. Hun er professor emerita ved Handelshøyskolen BI, og hun har skrevet en rekke bøker og artikler om globalisering og næringsutvikling. I sin siste bok setter hun et kritisk lys på «det grønne skiftet». Bokens hovedfokus er skogbruksnæringen, men hun belyser også temaet ut fra et videre perspektiv.

Hvis dette hadde vært en roman, ville jeg skrevet at boken tar av på side 89, hvor vi bringes inn i det intrikate samspillet mellom statsfinansiering, forskningen og næringsliv. Men det er også interessante momenter i den første delen om den norske skogindustriens utvikling, internasjonalt samarbeid om grønn omstilling og utredninger og løfter i norsk politikk. Mange ord er blitt sagt og mange rapporter skrevet, men uten at de praktiske konsekvensene har blitt særlig synlige.

I motsetning til de som er bekymret for den norske skogen, påpeker Eli Moen at volumet i de norske skogene er blitt tredoblet fra 1925 til 2015. Hun nevner betydningen av å ta vare på

verneverdige områder og at det er ulike syn på hvordan dette best kan gjøres, men hun går ikke grundig inn i denne diskusjonen. Hennes utgangspunkt er at skogen er en ressurs som må forvaltes, men at norsk politikk har begrenset forskning og nyutvikling på området. Et eksempel er massivtre. Selv jobber jeg fortsatt noe i et skolebygg hvor vi forsøkte å skaffe dette materialet fra Norge, men hvor vi måtte importere fra Østerrike. Sist helg snakket jeg med en byggeleder som sto oppe i den samme situasjonen. Moen gir en detaljert skildring av hvordan den norske limtreprodusenten Splitkon ønsket å starte produksjon av massivtre på sine virksomheter, men de manglet en toppfinansiering på 30 millioner. Det statlige investeringselskapet Investinor hadde øremerket 500 millioner til skogindustri, men de kunne ikke låne ut pengene til Splitkon fordi det ikke var en forventet avkastning på over 20%. Forventet avkastning var opp imot 20%, men altså ikke over. Ut fra EU-regler ville en så «lav» avkastning bli regnet som statlig subsidiering og var dermed forbudt.

Dette er bare et av de mange eksemplene på absurde situasjoner som er beskrevet i boken. Andre eksempler er at «det norske oljefondet» kan investere i svensk og finsk skogindustri, men ikke i norsk, og at norske investeringsfond som Nysnø velger å investere i Canada. Det har vist seg vanskelig å finne gode prosjekter i Norge.

Eli Moen kritiserer den norske troen på at forskning kan føre til oppdagelser, som igjen fører til utvikling av nye produkter og næringsutvikling. Mye av den

norske forskningen går til å publisere artikler som ikke får noe praktisk betydning. Utvikling av nye næringer skjer i større grad i samarbeid mellom forskere og de som arbeider praktisk i industrien. Her har vi mye å lære av Finland. Et positivt norsk unntak er Borregaard.

Dette bare for å gi et lite innblikk i de problemområdene Eli Moen belyser. Det er viktige områder, som ellers er lite omtalt. Når det gjelder hva vi skal leve av etter oljen, så avslutter hun med at dette fortsatt er et ubesvart spørsmål. 🟢

Eli Moen

*Hva skal vi leve av etter oljen? –
Politikk og velferd i petrostaten.*
Solum Bokvennen 2021

Ta vare på naturen!

 JUDITH HAZES

Judith Hazes minner oss om at vi ikke må ta våre naturområder som en selvfølge. Når naturen er borte, kan den ikke kjøpes tilbake for penger.

Jeg blir så oppgitt! Når jeg ser tilbake på min oppvekst vest i Nederland og sammenligner det med de siste 22 årene jeg har bodd i Norge, ser jeg at jeg fremdeles setter en annen verdi på, og ser med andre øyne på «Den norske naturen» enn en del nordmenn gjør – de som tar den for gitt.

Jeg råder dem til å bosette seg i den delen av Nederland som jeg vokste opp i, uten nærskog, og kun med noen få små trær langs kanalen, som må kjempe for sin plass mot fortau, asfalt og murstein. I tillegg ta tester som dokumenterer hvordan helsen deres endres – til det negative – selvfølgelig.

Å besøke Nederland er noe helt annet enn å bo der, det kan jeg love! Man kan ikke få kjøpt tilbake naturområder med penger. Verken natur eller helse. Den eneste veien å gå er å få på plass lover som beskytter naturen – og såpass høye straffer når de brytes at folk betenker seg på å ta seg til rette.

Jeg prøver å ta vare på et eiketre i gaten jeg bor – og for første gang har jeg satt meg inn i tilgjengelig dokumentasjon og ser en god del mangler, som burde ha vært på plass. Samarbeid med arborist må skje allerede før byggetegningene lages for å få tilpasset bebyggelsen til naturen, ikke omvendt! De som kjøper de nye boligene, får aldri sett hvor mye natur som har blitt ødelagt – og de vil neppe like det hvis de hadde visst og sett ødeleggelsene på forhånd. Vi trenger et verdiskift som forankres i lovverket, og vi trenger samarbeid mellom ulike parter, samt nye måter å bygge på, som inkluderer naturen som en uerstattelig verdi.

Hvorfor er det kun eiketrær med en viss omkrets som er fredet? De dør jo en gang de også. Hvor blir det av deres etterfølgere hvis de hogges ned før de har nådd å få status som fredet? Utbyggere burde også hatt personlig interesse i å levere prosjekter som ivaretar naturen, og at det er det som gir status, ikke kun at inntekt gir status.

Vi kan ikke få til endringer uten samarbeid. Heller ikke uten endringer i lovverket. Og i hvert fall ikke uten å endre syn på hva som gir oss verdi i våre liv. «Den enes (naturens) død, den annens brød»: Hvordan kan det være lov i det hele tatt?

Tips til foreninger og bedrifter!

I 2021 fikk Cultura Bank på plass direkte bankintegrasjon, som gjør det enkelt for bedrifter og foreninger å bruke oss. Mange potensielle Culturakunder vet ikke dette. Vi er takknemlige for hjelp til å gjøre det kjent. Så hvis du er medlem av en forening eller jobber i en bedrift som du synes burde bruke Cultura Bank, gi dem gjerne et tips!

Vi kan tilby direkte bankintegrasjon, foreløpig for:

- Visma.net Autopay (Visma eAccounting, Visma Business, Visma Enterprise, Visma Financials og Visma Global)
- Tripletex
- PowerOfficeGO
- ZData (UniMicro/UniEconomy, Sumango, InfoEasy og flere)

Hilsen kundeavdelingen i Cultura Bank – telefon 22 99 51 99 eller e-post cultura@cultura.no

CarbonDesign

Utemøbler, interiør og arkitektur

Sol-ID tilbyr vakre og solide utemøbler og andre trekonstruksjoner i CarbonDesign. Vi bearbeider stordimensjonerte bjelker med tradisjonelt håndverk og er eksperter på sammenføyningsteknikker uten bruk av metall eller andre festemidler.

CarbonDesign har et tidløst uttrykk, og er lett å tilpasse landskap og plass.

Ved å maksimere bruken av tre, bidrar vi til å lagre karbon på en god måte.

Ta kontakt med Trond for mer informasjon.

Tlf. +47 932 18 248 eller carbon-design@teori-praksis.no

Etableringslån til nye økobønder

Etableringsfasen som ny, ung gårdbruker kan by på økonomiske utfordringer. Cultura Bank tilbyr etableringslån på gunstige vilkår, med renterabatt og avdragsfritak i oppstartsfasen.

Etableringslån er for deg som er **under 45 år**, og som er i ferd med å etablere deg som gårdbruker på konsesjonspliktig eiendom (førstegangskjøp, eller generasjonsskifte).

Cultura Bank kan også tilby ordinære landbrukslån (nedbetalingslån) og rammelån til økologiske og biodynamiske bønder.

Se www.cultura.no/landbruk for mer informasjon!